

start **Putovanja**

mjesečnik za turizam i zaštitu okoliša

Broj 29

www.bhputovanja.com

BESPLATNO

RAFTING NA NERETVI

**Beautiful!
Sooo beautiful!**

Najbolji restorani na svijetu

Više od hrane

ČUVAJ OKOLIŠ

SITUACIJA NIJE SJAJNA, ALI NAPREDAK POSTOJI

ČUVAJ OKOLIŠ ZA MENE I ZA SEBE

Situacija nije sjajna,

Bihać

Vogošća

Olovo

Prema strategiji upravljanja otpadom, kojom je definisana politika i strateške smjernice zasnovane na načelima EU, u BiH je planirana izgradnja 16 regionalnih centara za upravljanje otpadom, 10 u FBiH i šest u RS ili 10 međuentitetskih. Do sada su izgrađene četiri regionalne sanitarne deponije - centra za upravljanje otpadom. Kada će se realizirati izgradnja ostalih centara zavisi najviše od finansijskih sredstava, ali i od planova

Upravljanje otpadom u BiH predstavlja jedno od prioritarnih pitanja u vezi s okolišem na raznim institucionalnim nivoima koje se mora adekvatno planirati.

Iako BiH još uvijek nije članica EU i njeni zahtjevi nisu obavezujući, zakonodavstvo o otpadu je usklađeno sa pravnim aktima Evropske unije, čime su definisana zajednička načela sa ciljem zaštite okoliša od neodgovarajućeg zbrinjavanja otpada: prevencija nastajanja otpada, reciklaža i ponovno korištenje, i poboljšanje konačnog zbrinjavanja otpada i nadzora.

Obavezu planiranja upravljanja otpadom direktno propisuju tri evropske direktive: Okvirna direktiva o otpadu (2008/98/EC), Direktiva o upravljanju opasnim otpadom (91/689/EEC) i Direktiva o ambalaži i ambalažnom otpadu (94/62/EC).

Ipak, komplikovana institucionalna struktura BiH i različite nadležnosti, te nepostojanje finansijskih sredstava, kompliciraju i sprovođenje zakonskih akata i uspostavljanje sistema upravljanja otpadom.

ZELENI OTOCI

Na državnom nivou ne postoji nadležna institucija za zaštitu okoliša i upravljanje otpadom, tako da je sva odgovornost prenesena na entitetska tijela, odnosno na Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju u Republici Srpskoj i Ministarstvo okoliša i turizma u Federaciji BiH, koji

djeluju u saradnji sa Međuentitetskim tijelom za okoliš. Uz instrukcije ovih ministarstava, a u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom, Zakonom o zaštiti okoliša i zakonskim direktivama Evropske unije, Vlada FBiH, kao i Vlada RS, donijele su entitetske strategije upravljanja otpadom, ključne dokumente za planiranje i sprovođenje sistemskih aktivnosti u području upravljanja otpadom u BiH. Pripremljeni su i planovi upravljanja otpadom, kao provedbeni dokumenti ovih strategija za razdoblje 2012-2017. na osnovu kojih se trenutno pripremaju i planovi na kantonalnom, odnosno na općinskim nivoima, za uspostavu sistema upravljanja otpadom.

Prema dosadašnjim podacima, pokrivenost komunalnom infrastrukturom, odnosno uslugama odvoza otpada u BiH je oko 63%. U Federaciji, prikupljanje otpada obavljaju komunalna preduzeća (njih 67) koja su većinom u vlasništvu općina, a rijetko su privatna preduzeća. U mnogim općinama je mehanizacija poprilično zastarjela, sa ograničenim tehničkim mogućnostima, i otpad se uglavnom prikuplja neselektivno.

Napredak u mehanizaciji su napravile općine koje su ostvarile saradnju sa ovlaštenim operaterom sistema za upravljanje ambalažnim otpadom Ekopak, u okviru koje su dobile zelene otoke za selektivno prikupljanje ambalažnog otpada. Tako prikupljeni otpad, preuzimaju komunalna preduzeća koja imaju ugovor o saradnji sa Ekopakom

i predaju ga na reciklažu.

CENTRI ZA UPRAVLJANJE OTPADOM

Prema strategiji upravljanja otpadom, kojom je definisana politika i strateške smjernice zasnovane na načelima EU, a krovni cilj je „zaštita okoliša, promocija i poticanje održivog korištenja resursa kroz uspostavu integriranog sistema upravljanja otpadom“, planirana je izgradnja 16 regionalnih centara za upravljanje otpadom, 10 u FBiH i šest u RS ili 10 međuentitetskih, zavisno od planova upravljanja otpadom.

Ovakvi centri su namijenjeni za prihvrat i obradu sortirano ili nesortiranog otpada, prihvrat i skladištenje otpada koji se može ponovo upotrijebiti i reciklirati, prihvrat, privremeno skladištenje i daljnu predaju opasnog otpada iz domaćinstva, prihvrat, privremeno skladištenje i distribuciju otpada koji se može koristiti u druge svrhe, te odlaganje obrađenog otpada. Ovi centri se kasnije mogu nadograditi uspostavljanjem tehnologije mehaničko-biološke obrade otpada (MBO) i to kod onih centara kod kojih to bude opravdano, na osnovu kantonalnih studija izvodljivosti.

Do sada su izgrađene četiri regionalne sanitarne deponije - centra za upravljanje otpadom i to u Sarajevu - Smiljevići, Zenici - Mošćanica, Bijeljini - Brijesnica i Banjoj Luci - Ramići, a u planu je izgradnja modernih deponija u Livnu, Mostaru, Bihaću i drugim gradovima BiH. Kada će se realizirati

...ali napredak postoji

Posušje

Breza

izgradnja ostalih centara, zavisu najviše od finansijskih sredstava, ali i od planova.

Dok se u BiH čeka na izradu svih planova i studija izvodljivosti, što teče dosta sporo, te usaglašenje oko lokacija sanitarnih deponija, kod naših susjeda u Hrvatskoj se čeka finansijska podrška evropskih fondova za izgradnju modernih centara za upravljanje otpadom, u kojima postoje postrojenja za obradu otpada. Planirali su izgradnju 13 takvih centara do 2018. godine, ali do sada je samo jedan pušten u probni rad, tako da je izgledno da će Hrvatska probiti rok i EU plaćati kaznu zbog kašnjenja.

U Evropi je do sada izgrađeno više od 300 modernih centara za upravljanje otpadom koji posluju po najvišim standardima zaštite okoliša. Svaki centar mora imati okolišnu dozvolu kojom će biti definisani uvjeti rada i praćenje uticaja na okoliš.

Osnovni cilj koncepta upravljanja otpadom i izgradnje ovih centara jeste upravo smanjenje količine otpada za finalno odlaganje, a samim tim i povećanje udjela recikliranog i biološki obrađenog otpada u ukupnoj količini generisanog otpada.

PRIKUPLJANJE AMBALAŽNOG OTPADA

Osnovni preduvjet za efikasno smanjenje količine otpada koji će završiti na deponijama jeste

Predstava Tvrlje ekolog

selektivno, odnosno odvojeno prikupljanje otpada. Upravo u tom segmentu odvojenog prikupljanja, najveći pomak je napravljen kod ambalažnog otpada. Naime, Ekopak je kao prvi operater sistema za upravljanje ambalažnim otpadom ovlašten od strane Federalnog ministarstva okoliša i turizma, preko općina započeo uspostavljanje sistema upravljanja ambalažnim otpadom u BiH. Uspostavljena je saradnja sa 14 općina (Kiseljak, Vitez, Novi Travnik, Kreševo, Olovo, Posušje, Ključ, Breza, Bihać, Gračanica, Orašje, Donji Vakuf, Kladanj, Vogošća) i njihovih komunalnih preduzeća sa kojima se zajedno radi na promociji i edukaciji stanovništva o odvojenom prikupljanju ambalažnog otpada, ali prvenstveno na uspostavljanju potrebne infrastrukture. Ekopak je za navedene općine finansirao nabavku ekootoka

(kontejneri za papir, staklo, te za plastiku, metal i višeslojne materijale), izgradnju reciklažnih dvorišta, te nabavku vozila za prikupljanje ambalažnog otpada, čime su stvoreni uvjeti da se ambalažni otpad u konačnici reciklira. Plan je da se u svim općinama uspostavi infrastruktura za odvojeno prikupljanje otpada i tako poveća količina otpada koji se reciklira, a ujedno smanji finalni otpad koji se odlazi na deponije. U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i Pravilnikom o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom, privredni subjekti (proizvođači ambalaže, uvoznici, punioci, distributeri, trgovci) dužni su uključiti se u sistem upravljanja ambalažnim otpadom, što mogu učiniti preko Ekopaka, potpisivanjem ugovora i prenosom obaveze, uz plaćanje najnižih održivih naknada. Sredstva od naknada se prvenstveno ulažu u

prikupljanje i reciklažu ambalažnog otpada, te u razvoj sistema za efikasno upravljanje ambalažnim otpadom u FBiH, ulaganjem u lokalnu zajednicu, tj. infrastrukturu komunalnih preduzeća i u edukativno-promotivne aktivnosti za građane. Ekopak je, preko komunalnih preduzeća i sakupljača koji su u njihovom sistemu, prošle godine prikupio i predao na reciklažu više od 10.000 tona ambalažnog otpada, čime je ispunjen godišnji cilj za reciklažu i iskorištenje ambalažnog otpada od 20%. Što je više privrednih subjekata uključenih u Ekopak sistem, brže se uspostavlja sistem upravljanja ambalažnim otpadom u svim općinama, što u konačnici dovodi do smanjenja finalnog otpada koji završava na deponijama. Evidentno je da situacija u oblasti upravljanja otpadom nije sjajna, ali napredak ipak postoji. Za bolju budućnost, vrijedi se potruditi, a za uspjeh je potrebno uključivanje i bolji angažman svih učesnika, od proizvođača otpada, preko onih koji upravljaju otpadom (prikupljaju, prevoze, obrađuju i slično), do nadležnih tijela. A ne smijemo zaboraviti i nas pojedince, koji su u cijelom ovom lancu jako važna karika, karika koja svojim ponašanjem i odnosom prema otpadu, može mnogo doprinijeti uspostavi sistema upravljanja otpadom i zaštiti okoliša. ●

Beautiful! Sooo beautiful!

Jutarnje sunce toplim zrakama kupava plažu Džajića buk, odakle i počinje naša današnja relaksacijska avantura. Poslije laganog, ali obilnog doručka počinje priprema za polazak u pravcu Glavatičeva, odakle ćemo startovati. Ekipa u našem čamcu je šarolika i međunarodna. Učesnici su iz američke Luizijane, preko Doboja i Trebinja, do Sarajeva. I Amerika i Bosna i Hercegovina u jednom čamcu. Plovila su ubrzo u vodi i krećemo. Kroz današnju avanturu provest će nas naš domaćin i skiper Sanjin Džajić

➤ TEKST I FOTO: Mevludin Mekić

Prošle godine, za vrijeme do tada nezapamćenih poplava u našoj zemlji, rafteri sa Neretve i skiperi iz cijele Bosne i Hercegovine prvi su pritrčali u pomoć nastradalim. Srećom, ove godine se čamci, umjesto ulicama Maglaja i Doboja, spuštaju zelenim brzacima kroz kanjon Neretve noseći turiste

i obožavaoce prirodnih ljepota i izazova koje ona nudi.

PRIRODA DOMAĆA, POSADA INTERNACIONALNA

Rafting na Neretvi je definitivno najbolji način da upoznate i osjetite ljepote ove rijeke. Prema riječima profesora tjelesnog odgoja **Sanjina Džajića**, našeg domaćina i skipera koji će nas provesti kroz

ovu jednodnevnu avanturu, sama ideja raftinga u ovim krajevima veže se za proteste protiv gradnje minicentrala u gornjem toku Neretve, odmah nakon ratnih dešavanja devedesetih godina prošlog vijeka. Jutarnje sunce toplim zrakama kupava plažu Džajića buk, odakle i počinje naša današnja relaksacijska avantura. Poslije laganog, ali obilnog doručka, počinje priprema za polazak u pravcu Glavatičeva, odakle

ćemo startovati.

Vožnja autobusom traje nekih četrdesetak minuta. Današnje raftere sa krajolikom upoznaje jedan od skipera poznat pod nadimkom Suda, koji daje upute, pravi psihološke pripreme i opušta učesnike kojima je će ovo biti prva adrenalinska avantura ovog tipa.

Nakon ozbiljnih *psih*o instrukcija, slijedi i lekcija iz ekologije.

- Čuvajte svoju okolinu i bacajte smeće što dalje od sebe - govori Suda izazivajući opštu zbunjenost već *naloženih* raftera. A onda udara kontru, što dodatno popravља atmosferu u autobusu: - Samo se šalim, nemoj da koga slučajno vidim da nešto baci!

Kratke pripreme za ono što nas

SEZONA I PLANOVI

Rafting avantura je atraktivna i stranim turistima, a među njima ima Mađara, Talijana, Hrvata, Nijemaca, Slovenaca, Belgijanaca, Čeha pa sve do Kineza i Arapa. Nerijetko za svoje uposlenike avanturu organizuju i uspješne kompanije poput Berlin Chemie ili Raiffeisen banke.

- Na prvom mjestu nam je sigurnost naših gostiju pa onda ugođaj i sve ostalo. Sezona raftinga počinje otprilike sa prvim majem, a završava se krajem septembra, početkom oktobra. Nerijetko se, po želji gostiju, organizuje i u januaru. Planovi su nam završetak objekta Nojeve arke, uvođenje u ponudu spuštanje kanuima i za

provesti šetače rekreativce putevima šverca duhana koji je prolazio kroz ove krajeve - kaže Sanjin Džajić.

Kanjon Neretve od Glavatičeva do Konjica nalazi se u zoni budućeg nacionalnog parka Prenj, Čvrsnica, Čabulja. Skiperi su osposobljeni, certificirani i opremljeni za hitne medicinske intervencije. Za vrijeme izleta određeno je dežurno terensko vozilo koje može intervenisati u slučaju nezgode, uz napomenu da, srećom, do sada nije bilo ozbiljnih povređivanja. Samo na zahtjev učesnika skiperi mogu prevrnuti čamac sa posadom isključivo radi boljeg ugođaja i rashlađivanja.

► PRIRODA ODUŠEVILA I LEGENDARNOG KOLUMBIJCA

Litice Velikog kanjona poslužile su i legendarnom Kolumbijcu Orlando Duquea, višestrukom šampionu u skokovima sa litica, i njegovom domaćinu Lorensu Listi, mostarskoj liski, za skokove u vodu sa pažljivo biranih litica. Prilikom postavljanja penjačke staze pomagao im je i rahmetli Adnan Čatić Čata. Izbor stijena za izvođenje skokova trajao je dva dana, a Orlando je bio

oduševljen prirodnim ljepotama i mogućnostima koje se pružaju profesionalnim skakačima sa visina.

- Na takmičenju gledamo ko je bolji, a u kanjonu Neretve uživam u prirodnim ljepotama i kada vidim zanimljivu lokaciju zaustavimo čamce i u potpunosti uživam u pomjeranju granica skokova - kazao je tom prilikom Duquea.

očekuje na našem jednodnevnom vodenom putovanju zelenom ljepoticom i njenom raskošnom okolinom se primiču kraju.

Dok prolazimo iznad bisera u vidu Boračkog jezera, vesela družina je spontano i zapjevala *Oj mjesече, evo pada veče i ...jel me moj dragi kraj izvora čeka.*

Sa pjesmom i dolazimo do polazne tačke i mjesta odakle će početi naše spuštanje kroz kanjon Neretve. Posade su brzo napravljene. Neki su se znali od ranije, a neke se prave na licu mjesta. Najvažnije je da svakim čamcem upravlja jedan iskusen i certificirani skiper. Dijeli se i oprema. Tu su kacige i zaštitni prsluci, koji su obavezni, te namjenska odijela i, naravno, veslo.

Ekipa u našem čamcu je šarolika i međunarodna. Stižu iz američke Luizijane, preko Doboja i Trebinja, do Sarajeva. I Amerika i Bosna i Hercegovina u jednom čamcu. Plovila su ubrzo u vodi i krećemo.

Prvi dio etape se zove *Zlatni vir*, odakle nastavljamo kroz *Prvi ženski vrisak*. Simboličan naziv sam opisuje kako je i po čemu dobio naziv. Tu već počinju i prvi brzaci i luda zabava koja traje pet do deset minuta nakon čega hvatamo predah i ulazimo u mirniji dio, mali kanjon ili Bukovice, gdje je širina samo do dva i po metra pa se na tom mjestu Neretva bukvalno može

ŠTA JE PISAO ZUKO DŽUMHUR?

O ljepoti Neretve su pisali i naši najpoznatiji putopisci poput Konjičanina Zuke Džumhura. On je u svom *Vremeplovu* u više navrata pisao o Neretvi, kao izvoru života, i o ljudima koji su živjeli na područjima gornjeg toka rijeke, tačnije mještanima Džajića, Glavatičeva, Šišćice, Spiljana, navodeći i njihove načine prelaska rijeke uzduž i poprijeko.

i preskočiti.

SLALOM KROZ BRZAKE

Idealna prilika za prve skokove u vodu onih odvažnih od kojih neki sljedeću etapu nastavljaju plivajući. Čamci plove dalje i, nakon nekoliko manjih brzaka, pred nama je veličanstven prizor - ušće Rakitnice u Neretvu. Tu se na jedinstvenoj pješčanoj plaži pravi prva pauza da bismo se osvježili i na miru uživali u prekrasnom predjelu i prizoru ušća dvije naše znamenite rijeke. Zbog spektakularnog prizora, čini nam se da bi na tom mjestu mogli ostati cijelu vječnost, da nije

Internacionalna ekipa: Husnija Erkočević, Ford McGuffee i autor

vrijeme polaska na šta nas upozorava Sanjin. Sve je tempirano da bi se na vrijeme stiglo na ručak, da se ne hladiti. Dok plovimo niz brzake, Sanjin prepričava anegdote iz ranijih tura, a jedna je posebno upečatljiva.

- Bila je grupa Talijana, ali im vrijeme baš i nije bilo naklonjeno. Padala je jaka kiša i sa vrhova litica se odranjalo kamenje. Jednog od njih je pogodio kamenčić u ruku, a nakon spuštanja uz kafu u šali sam mu dobacio: *Vi Talijani uvijek nastradate na Neretvi*, aludi-

rajući na dešavanja iz Drugog svjetskog rata i Bitku na Neretvi. Blijedo me je gledao da bi nakon pola sata došao sa osmijehom i rekao da je tek shvatio šta sam mu rekao - prepričava nam Sanjin ovu anegdotu.

Buk Ploče je prvi opasniji buk na ovoj dionici. Na skali od 1 do 6, što je evropska standardizovana ljestvica opasnosti, pripada trećoj grupi. Srećom, ali i znanjem, prolazimo ga bez problema uz vriskove oduševljenja učesnika raftinga. Nakon toga ulazimo u Veliki kanjon koji na nekim mjestima doseže visinu i do 1000 metara. Za našeg domaćina i vrsnog poznavaoa ovog kraja, ovo je i najljepši dio današnjeg raftinga mada, kako nam je priznao, nije lako izabrati najljepši.

- To ti je isto kao kad pitaš oca koji mu >

Sanjin Džajić, skiper i vrsni poznavalac ovih krajeva

je od njegovih pet sinova najdraži. **Teška odluka** - ilustruje Sanjin, a ostatak ekipe se slaže sa njegovom ocjenom.

Veličanstveni prizori vodopada Blizanaca, Picinog vrela, Kalajdžinog potoka i Hajdučke pećine sve ostavljaju bez daha, a naš prijatelj iz Luizijane **Ford McGuffee**, inače lovac na aligatore, kao zagreban CD, samo ponavlja: - **Beautiful! Woowow, so beautiful!** Istovremeno ga **Husnija**, naše trebinjsko pojačanje u čamcu, nadopunjuje sa:

- **Eeeeeee golemo, brate golemo!**

Dok prolazimo ovu dionicu, Sanjin priča o nekadašnjem načinu spuštanja velikim kamionskim šlaufima, gumama i improvizovanim balvanskim splavovima na kojima su se spuštali mještani okolnih sela niz Neretvu i time

SVE ZA AVANTURU

Spuštajući se niz kanjon Neretve, od Glavatičeva do sela Džajići, uživali smo nekih tri i po do četiri sata vožnje gumenim čamcima, prešli nekih dvadesetak kilometara i uživali u prizorima još uvijek netaknute prirode, pa samo ostaje nada da će tako i ostati. Neretva je pokazala svu svoju raskoš kroz usplahirene brzake,

prekrasne vodopade i veličanstvene litice kanjona koje se nadvijaju nad njom puštajući samo sunčeve zrake u svoju unutrašnjost. Na nekim mjestima je rijeka tako čista da se može piti. Uvjerili smo se da je Neretva smaragdno zelena, negdje plava, hladna, bistra i čista i da ima sve elemente potrebne za jednu ozbiljnu avanturu.

dokazivali svoju hrabrost i neustrašivost.

ZABAVA TEK POČINJE

Izlazak iz Velikog kanjona prati mirna voda nekih 500 do 600 metara, a tu smo već ugledali i alase kako pokušavaju prevartiti poneku pastrmku kojom inače obiluje ova rijeka. Uz kratki ribarski pozdrav *bistro*, mi nastavljamo dalje. Pristizemo na dio koji se zove Ispliv, pojašnjava Sanjin, a to je i uvertira za ono što dolazi - Štrojila buk koja nas priprema i uvodi u onaj najveći, Džajića buk, koji je ujedno i najveći na ovoj dionici i tu zapravo počinje zabava. Voda pršti na sve strane, stvarajući pjenu sličnu onoj kada se otvori šampanjac. Posebnu pažnju izazvao je posljednji buk za koji Sanjin tvrdi da u određenim periodima godine, kada Neretva nadode i bude puno veća, ima tako veliku inerciju, kojom iz čamca uspijeva izbaciti ljude čak na obalu. Uprkos svemu, nijednog momenta nismo posumnjali u znanje i iskustvo našeg skipera. Najluđi je ipak ženski dio ekipe u drugom čamcu, kolegice sa portala *ekapija.ba*. One doslovno skaču u bukove i izvode vratolomije pod budnim nadzorom skipera Sude, koji istovremeno objašnjava kako reagovati u određenim situacijama. Nakon toga lagano, da se smiri želudac, poslije jednog kilometra, stižemo na plažu Džajića buk, parkiramo čamce i pridružujemo se ekipama koje su već zauzele pozicije za ručak na terasi uz samu rijeku i srdacan doček domaćina **Kasima Džajića**, koji brine o svemu i ništa mu ne može promaći. U lijepom i ugodnom ambijentu isprobavamo raznovrsnu i ukusnu tradicionalnu kuhinju uz sumiranje utisaka. Zaključak je jednoglasan - ako ste željni ljepote, avanture i dobrog provoda, krenite u susret Neretvi. Zaboravite na trenutak na buku grada, stres - opustite se i uživajte. ●

KADA ŠOU PRESTANE

Ni Paklena kuhinja ih nije mogla spasiti

Magija izgleda ipak ne postoji, čak i kada iza nje stoji lično Gordon Remzi. U to se i sam uvjerio ovaj škotski kuhar, televizijska ličnost i restorater, poznat i gledaocima u BiH po učešću u brojnim TV rijalitetima u kojima je, između ostalog, svojim savjetima pomagao problematičnim restoranima da uvedu promjene u cilju poboljšanja poslovanja i usluga. Pratio je njihov rad i nekoliko godina nakon šoua - rezultati su bili poražavajući

Škotlandanin **Gordon Remzi** (Gordon Ramsey) spada u najbolje svjetske kuhare, a njegove restorane širom svijeta krasi ukupno 15-ak Mišelin zvjezdica (Michelin - najcjenjeniji način rangiranja za restorane i kuhinje visoke kvalitete; Zvijezde dobivaju restorani sa najboljom kuhinjom, bez obzira na vrstu kuhinje i enterijer, dekoraciju...) Remzi je i autor nekih od najpoznatijih TV kulinarških show programa poput: Paklena kuhinja (Hell's Kitchen ili Kitchen Nightmares), Master šef (MasterChef) i Master šef junior (MasterChef Junior) i mnogih drugih koji već godinama privlače milione gledatelja širom svijeta. Neke od pomenutih emisija se emituju i na kablovskim kanalima koji su dostupni i gledaocima u Bosni i Hercegovini, gdje također bilježe veliku popularnost.

STATISTIKE PORAŽAVAJUĆE

Jedan od najgledanijih i najnapetijih je Paklena kuhinja. Koncept emisije je otprilike sljedeći: u prvom dijelu ekspert (Remzi) dolazi u restoran koji grca u

finansijskim problemima, a potom detektuje brojne anomalije, počevši od nekvalitetnog i nemaštovitog jelovnika, preko nehigijenskih uslova do tvrdoglavih uposlenika. U drugom dijelu emisije Gordon savjetima pokušava ubijediti vlasnika u nužnost sveobuhvatne promjene, pri čemu nailazi na ogromne otpore i

neslaganja uz obilje dramatičnih scena, psovki, verbalnih pa čak i fizičkih sukoba. I, kako to obično biva, posljednji čin emisije počinje time što vlasnik konačno uviđa problem, prihvata

stručne savjete, prolazi kroz katarzu, što u konačnici rezultira velikim uspjehom u vidu prepunog restorana, zadovoljnih gostiju i, naravno, finansijskim preporodom. I tako iz godine u godinu, strogi i beskompromisni Škot zavodi red po restoranima, a mrzovoljni akteri sa početka priča na kraju se pretvaraju u nasmijana i sretna lica.

Ono što je, međutim, zanimljivo jeste blog koji Remzi vodi o daljoj sudbini svih restorana koji su se pojavili u dosadašnjih sedam sezona američke verzije i isto toliko sezona britanske verzije ovog TV šoua.

Za razliku od sretnih završetaka kojima svjedočimo u emisijama, budućnost restorana kada se ugase kamere čini se i nije baš tako ružičasta. Statistika bloga pokazuje da je više od 60% svih restorana koji su spašeni u showu danas zatvoreno. Najviše je onih koji su se prikazivali u prvim sezonama. Ilustracije radi, od spašenih restorana iz prve dvije sezone američke Paklene kuhinje, trenutno su u životu samo njih dva. Od 21 restorana iz britanske verzije, koja je okončana 2009. godine, danas radi njih šest, ali samo tri imaju iste vlasnike koji su bili i tokom snimanja emisije.

Evidentno, ugostiteljstvo nije jednostavan biznis mada na malim ekranima djeluje kao da su čuda i uspjeh mogući preko noći. Magija izgleda ipak ne postoji, čak i kada iza nje stoji lično Gordon Remzi. Iako statistika otkriva poražavajuće podatke, treba svakako napomenuti da se ipak radilo o restoranima koji su već bili u velikoj dubiozi zbog raznih razloga, čime je i njihovo eventualno spašavanje podrazumijevalo znatno teži zadatak. Jedan od glavnih razloga bi mogao biti i taj što je mnogo lakše popraviti i hranu i higijenske uslove nego vlasnike koji ih vode. ●

KULINARSTVO NAKON POVREDE

Gordon Remzi je rođen u Škotskoj 8. novembra 1966. Široku popularnost je stekao kao domaćin i voditelj kulinarških TV formata, poput Paklene kuhinje ili Master-šefa. U ranoj mladosti je bio veoma zainteresovan za fudbal i želio je da karijeru gradi u ovom sportu. Za kulinarsvo se ozbiljno zainteresovao nakon povrede koljena, koju je imao sa 19 godina. Poslije studija hotelskog menadžmenta radio je u mnogim lokalnim restoranima, da bi se konačno zainteresovao za francusku kuhinju i posvetio se

učenju. Radio je kao šef kuhinje u londonskim restoranima više od 10 godina, da bi 1997. konačno odlučio da otvori sopstveni restoran. Nakon samo četiri godine restoran je dobio svoju treću Mišelinovu zvjezdicu, a Remzi je postao prvi Škot kojem je ovo pošlo za rukom. Ubrzo, njegovo restoransko carstvo počinje da se širi rapidno po cijelom svijetu. Na televiziji je prisutan od 1998, a pravu slavu stiže 2004, sa serijalom Paklena kuhinja. Remzi je oženjen i ima četvero dece.

NAJBOLJI RESTORANI NA SVIJETU

Više od hrane

Početkom juna britanski magazin „Restoran“ (Restaurant) dodijelio je u Londonu nagrade za najbolje restorane na svijetu. Pogledajte listu i zavirite u njihove menije

1. EL CELLER DE CAN ROCA, ĐIRONA (ŠPANIJA)

Nosilac je titule najboljeg restorana svijeta. Njega vode braća Joan, Jordi i Josep Roca, a ovaj restoran je već jednom bio na vrhu ove liste i to 2013. godine. „Radoznalost i kreativnost su postavili Rocase ponovo na vrh“, stoji na sajtu na kome su zvanično objavljene nagrade, pored pohvale za tradicionalne i avangardne obroke u kojima se može uživati u ovom restoranu. „Ovo je restoran koji nikada nije zaboravio svoje skromno porijeklo i njegov osjećaj porodične topline, kao ni potrebu serviranja nevjerovatno ukusnih jela i izvrsnih vina“, stoji u zvaničnoj izjavi. U okviru jelovnika ovog španskog restorana gostima se služi jastog uz zamrznuto začinsko bilje, svinjetina sa sosom od sardine, omlet od kavijara i dimljene haringe, račići, karamelizovane masline...

dične topline, kao ni potrebu serviranja nevjerovatno ukusnih jela i izvrsnih vina“, stoji u zvaničnoj izjavi. U okviru jelovnika ovog španskog restorana gostima se služi jastog uz zamrznuto začinsko bilje, svinjetina sa sosom od sardine, omlet od kavijara i dimljene haringe, račići, karamelizovane masline...

2. OSTERIA FRANCESCANA, MODENA (ITALIJA)

U drugom najboljem restoranu na svijetu služe se kobasice sa mortadelom, začinjene pistačima i lukom, morel (jestiva gljiva) uz koju se jedu kobasica, tjestenina i povrće. Ovaj restoran poznat je po tome što parmezan sprema na pet različitih načina, u zavisnosti od toga koliko je star. Gosti ovdje mogu da gricnu i taljatele sa sosom od čuretine... Jedan od dezerta je i sladoled od bosiljka i mocarele.

3. NOMA, KOPENHAGEN (DANSKA)

Danski restoran Noma nekoliko puta je proglašavan najboljim na svijetu, a ove godine je zauzeo treće mesto. Gosti Noma na meniju mogu naći divlje šljive koje se jedu uz latice divlje ruže, luk na žaru, škampe u začinskom bilju, jastog, gljive začinjene peršunom, čuretino, tradicionalni danski kolači sa sirom, sušenu mrkva... Smješten u starom skladištu kitolovaca, ovaj restoran je mjesto rođenja

„nove nordijske“ kuhinje, koja se oslanja isključivo na sastojke iz regiona. Danas, restoran doseže mnogo dalje u poređenju na svoje skromne početke. Cijena obroka za dvoje, bez vina, iznosi 600 dolara.

4. CENTRAL, LIMA (PERU)

U četvrtom najboljem restoranu na svijetu služe se školjke obogaćene začinskim biljem, hobotnica, razne vrste ribe, škampi... Uz ribu i morske plodove uglavnom služe kukuruz, prave specijalitete od krompira i kamilice.

5. ELEVEN MADISON PARK, NJUJORK (SAD)

U fensi njujorškom restoranu na jelovniku se mogu naći kavijar i dimljena jesetra, uz koje se služi krem-sir, salata od lubenice sa kozjim sirom, kuhani jastog, grilovana teletina, pačetina sa medom i lavandom, marinirane šljive sa jasminom i indijskim orahom...

6. MUGARITZ, SAN SEBASTIJAN (ŠPANIJA)

Ovdje su dostupna 24 specijaliteta. Neki od njih su: oslić sa karfiolom i sirom, riba sargo uz koju se služi tjestenina, supa od povrća i sjemenki suncokreta, teletina u medu... Cijena obroka za dvije osobe je oko 470 dolara (bez vina).

7. DINNER BY HESTON BLUMENTHAL, LONDON (VELIKA BRITANIJA)

U sedmom najboljem restoranu na svijetu, na jelovniku se mogu naći pileća džigerica, grilovani hljeb, puževi, ostrige, žablji bataci, grilovana hobotnica, salata od jastoga... A svi ovi specijaliteti služe se uz povrće i salatu od limuna.

8. NARISAVA, TOKIO (JAPAN)

Japanski restoran Narisava poznat je, osim po tome da je gotovo nemoguće rezervirati sto zbog gužve, i po tome što se meni konstantno mijenja. Njihov jelovnik je uvijek tematski i u skladu sa godišnjim dobima. Ovdje se služe isključivo japanski specijaliteti. Narisava je specifičan po tome što

šef kuhinje sprema tzv. šumski hljeb (hljeb sa raznim začinima i biljkama), koji narasta pod plamenom svijeća. Još jedno od neobičnih jela je puter od peršuna koji izgleda kao lopta napravljena od mahovine. Služi se i japanska riba čiaju, supa od korijenja čička...

9. D.O.M. SAO PAULO (BRAZIL)

Ovaj restoran je poznat, prije svega, po različitim začinima iz svih krajeva svijeta koje osoblje koristi za pravljenje jela. Tipičan obrok u ovom restoranu čini salata od tikvica i lignji, razne biljke, indijski orah i sos od mandarina. Još neke od uobičajenih stvari na meniju su kokosovo mlijeko, brazilski orah, sušeni mango, jastog...

10. GAGAN, BANGKOK (TAJLAND)

U tajlandskom restoranu Gagan služi se uglavnom indijska hrana, a hit je jelo pod nazivom „vijagra“ - ostrige u začinjenoj marinadi uz koje se dobija i sladoled. Gosti ovog restorana mogu da uživaju i u janjetini koja se služi uz hljeb od paradajza. Naravno, u prestižnom Gaganu dostupan je i jastog, kao i hrana iz portugalske, britanske, norveške i japanske nacionalne kuhinje.

U SARAJEVU OTVOREN PRVI CENTAR ZA TJELESNU TRANSFORMACIJU U BiH

Ovdje se ne nadate, ovdje dobijate rezultate

Za sve koji žele da smršaju ili se udebljaju, da steknu kondiciju, oblikuju i zategnu mišiće, riješe se bolova u vratu i leđima, osjećaju bolje i zdravije ili jednostavno za one koji žele da transformišu svoje tijelo, Centar za tjelesnu transformaciju nudi plan treninga i ishrane, ali i analizu i praćenje progressa, te kontinuirane savjete i modifikacije. Ovo je prvi i za sada jedini ovakav centar u BiH.

Ovaj Centar u saradnji sa našim magazinom poklanja dva besplatna dvomjesečna programa tjelesne transformacije i to za jednog čitatelja i jednu čitateljicu magazina Start BiH. Svi oni koji žele transformaciju trebaju samo da izrežu kupon i pošalju na adresu naše redakcije

U Sarajevu je početkom jula otvoren Centar za tjelesnu transformaciju.

Ovo je prvi centar u Sarajevu koji, pored usluga klasičnih fitness treninga, nudi i program orijentisan ka pomaganju svima koji su zainteresovani da postignu transformaciju bilo da je to mršanje, dobijanje mišićne mase, kondicije, snage i slično kroz strukturirane programe za male grupe do 10 vježbača, ili individualne treninge zajedno u kombinaciji s uputama za ishranu, praćenjem i analizom progressa. Ujedno je i jedini centar ovakvog tipa u BiH.

- Dakle, ovo nije obični fitness-centar gdje dođete i koristite sprave nadajući se rezultatu i da ne znate šta ćete raditi i kakav trening primijeniti. U Centru će vam uvijek biti na raspolaganju trener koji će vam rado objasniti vježbe i pokazati šta trebate da radite - kaže Džemal Gekić, profesionalni fitness-trener koji je kroz svoj dugogodišnji rad sa vježbačima u programu Boot Camp specijalizovao tjelesne transformacije.

On je i osmislio cijeli koncept ovoga centra.

- Naš cilj je da svim našim vježbačima omogućimo efikasno i kvalitetno ostvarivanje rezultata u jednoj pozitivnoj atmosferi bez prevelike gužve. Samim tim, planirali smo da kada postignemo određen broj članova da zatvorimo, odnosno ograničimo broj članova kako bi svi oni koji žele vježbati i koji su već tu mogli to raditi bez

problema i bez opterećenja gužve - priča Gekić o planovima.

Centar je podijeljen na dvije velike zone, Light cardio i Heavy functional zone, i samim tim oni koji žele neki laganiji trening poput kardio, stomak, bučice i sa vlastitom težinom, mogu u jednoj zoni vježbati dok se u odvojenoj

zoni rade trening sa tegovima i funkcionalni trening.

- Naša klijentela su uglavnom zaposleni ljudi koji žele da kroz kontrolisani trening i upute za ishranu žele da povećaju kondiciju, sagore višak masnih naslaga, osjećaju se bolje, malo oblikuju i zategnu mišiće i riješe se bolova u vratu i leđima koji su uzrokovani kancelarijskim tipom posla - kaže Gekić.

U PONUDI CENTRA SU RAZLIČITI PROGRAMI

Boot camp core je osnovni program za sagorijevanje masti i oblikovanje tijela prvenstveno za žene. Core je pogodan za početnike i one koji žele da se pokrenu i naprave kvalitetne rezultate. Trening je kombinacija vježbi sa tijelom, fitness rekvizita i kardio-kombinacija. Spartanski trening je program vježbanja za muškarce i dizajniran je tako da se rade kombinacije kondicionih vježbi, vlastitog tijela i upotreba tegova i sprava za dobijanje određene količine mišićne mase i oblikovanja tijela uporedo sa sagorijevanjem masnih naslaga. X-fit program je funkcionalni koncept vježbanja u kojem su kombinovane grupe i radi

se na razvijanju različitih sfera fitnesa, kondicije, snage i vježbi sa vlastitim tijelom u crossfit stilu vježbanja.

Boot camp elite je napredni sistem vježbanja i kombinacija treninga snage i kondicionih treninga za balansirani pristup vježbanju. Program je za iskusnije vježbače i zahtijeva pozna-

funkcionalnog treninga, i **Đani Gekić**, višegodišnji trener Boot camp sistema vježbanja.

Iza BTC tima je mnogo uspješnih projekata, a najpoznatiji je „Prva bh. fitnes revolucija - Izazov 10.000 kg“, zatim su tu obuke fitnes trenera, izdavanje knjige Džemala Gekića, Vodič za efikasno i frajno

► NAGRAĐUJEMO SRETNE DOBITNIKE

Centar za tjelesnu transformaciju u saradnji sa našim magazinom poklanja dva besplatna dvomjesečna programa tjelesne transformacije i to za jednog čitatelja i jednu čitateljicu magazina Start BiH. Dakle, svi oni koji žele tjelesnu transformaciju samo trebaju izrezati kupon, unijeti tražene podatke i poslati ili donijeti na adresu naše redakcije. Kupon objavljujemo i u narednom broju Starta kada ćemo objaviti i datum izvlačenja sretnih dobitnika ove nagrade.

vanje tehnike izvođenja vježbi i određen nivo početne kondicije. U centru radi pet trenera, prof. **Džemal Gekić**, fitnes-trener i savjetnik za ishranu, trenerica **Elen Džakić**, dugogodišnji Boot camp trener, **Darko Nikolić**, specijalizirani trener za male grupe, **Amila Avdukić**, regionalni crossfit šampion i voditeljica

mršanje i mnogo uspješnih programa mršanja „Izazov“. Centar je lociran u ulici Kolodvorska 5, na prvom spratu, i sve zainteresovane koji žele da smršaju ili se udebljaju poziva da ih posjete i obave besplatne konsultacije, kako bi analizirali i pronašli način za postizanje ciljeva. ●

MAGAZIN START BIH I CENTAR ZA TJELESNU TRANSFORMACIJU POKLANJAJU

KUPON

za besplatan dvomjesečni program za tjelesnu transformaciju

(Unestite ime prezime)

(Kontakt tel.)

▲ IZREŽI I POŠALJI

▲ Popunjene kupon šaljite poštom ili direktno na adresu magazina Start BiH: Ul. La Benevolencije 6/1, 71000 Sarajevo, BiH
Za više informacija pogledati na:
www.startbih.info ili
<https://www.facebook.com/BTCFitness>

JEDAN DAN SA ČOBANOM MEHOM KUSTUROM

Naš mali SVIJET

Rođen je u katunu u Dugom polju, gdje smo ga i zatekli zajedno sa njegovom porodicom i njihovim stadom. Kaže da se ovcima bavi pune 33 godine. U svom poslu Meho Kustura i njegova porodica nemaju odmora, niti praznika, i kada svi odmaraju oni moraju biti sa ovcima. Ovaj katun svakog ljeta postaje njihov dom

PIŠE: Zdravko Čupović zdravko@startbih.info

Dok vrelo julske sunce danima tjera termometre u crveno i, uprkos raznim pomagalicama za rashlađivanje, parališe normalnu dinamiku u bh. gradovima, postoje oni koji se za golu egzistenciju bore na otvorenom bez obzira na vremenske (ne)prilike, prepušteni sami sebi i prirodi. Takav je upravo nomadski život čuvara stoke.

ROĐEN U KATUNU, TU I OSTAO

Ekipa magazina *Start BiH*, namjerno je izabrala najavljeni najvreliji dan dosadašnjeg

ljeta da i sama osjeti svu surovost ovog posla. U klimatiziranom vozilu krećemo ka

KRADLJIVCI ŠERPE
Ima ovih što obijaju
katune. Pokupe svo
željezo koje nađu. Šta da
vam pričam kada su mi
odnijeli čak i šerpu od kera

Bjelašnici, a potom produžavamo prema Umoljanima. Nakon jake turske kafe u lokalnoj kafani, sa prelijepim pogledom na

ovo, turistima i avanturistima sve interesantnije, naselje, izrovanim makadamom nastavljamo ka Gradini. Nakon 15-ak minuta neudobne vožnje dalje se više ne može na četiri točka.

U ovom mjestošćetu trenutno boravi samo pet stanovnika, ali ljubaznosti ne manjka. Bar od ono dvoje što smo ih sreli. Nakon okrepljujućeg soka od matičnjaka i našeg pitanja o stadu i pastiru, dobijamo informaciju da su oni već ranom zorom krenuli kroz Crveni klanac, a onda dalje ko zna gdje, ali bar dobijamo početnu uputu kojim pravcem da krenemo pješke. Naoružani flašom vode, dobrom

► SIR OSAM, A OVAN 300 MARAKA

Kako nam je kazao Kustura, uprkos svemu, zbog propadanja fabrika i nedostatka posla, ima ljudi koji dolaze da se bave stočarstvom, a u Lukomiru ima čak i nekoliko mlađih vlasnika stada.

- Što se tiče sezonskih radnika koji čuvaju tuđu stoku, njih ima svakakvih, ali ima svakakvih i vlasnika koji radnike znaju napraviti lopovima i ne platiti im - kaže naš sagovornik.

Kako smo saznali od nekoliko seljana, plate čuvara se kreću od 500 do 800 KM, u zavisnosti od broja ovaca. Oni koji se samo bave mužom i pravljenjem sira mogu očekivati

i do 1.000 KM.

- Ovnovi, kurbani su nam glavna prodaja, a kreću se oko 300 maraka. U ovo doba se inače prodaje ženska janjad i od toga živimo. Muška idu za kurban. Cijena jalo-vih ovaca je oko 300-350 KM. Imam svoje mušterije jer sam godinama u ovom poslu. Meni kupci dolaze na vrata i nije problem prodaja. Ko je pošten i pošteno radi nema zime. Sir isto prodajem u kući, a njegova cijena je osam maraka. Ali pogledajte okolinu. Ovce jedu samo cvat. To jednostavno mora biti dobro, baš kao i med kod ovdašnjih pčelara - tvrdi Meho.

voljom i još uvijek rashlađeni klimom, polazimo izrovanim kameno-zemljanim putem. U međuvremenu, sunce gubi oštar

ugao, pojavljuje se iznad proplanaka i polako zagrijava tjemena. Ipak, prekrasan pejzaž drži misli daleko od vrućine, dok

pogledima pretražujemo okolinu u svim pravcima u potrazi za vunanim stvorovima. Ali ni poslije 40-ak minuta naporene šetnje, osim ponekog brabonjka, nema naznaka da ćemo uskoro pronaći ono zbog čega smo i došli. Težak teren za hodanje postepeno čini svoje. Disanje je sve pliće, a znoj u slapovima kreće niz tijelo u svim pravcima. Obuća navikla samo na rupe na asfaltu sve teže amortizuje špiceve stijena i kamenja što vire iz tla. Ali ne odustajemo, niti tražimo lakši način i alternativno rješenje.

Nakon prolaska kroz Crveni klanac, put dalje ide nizbrdo (što će svakako otežati povratak), a nakon nekog vremena dolazimo na svojevrсну raskršnicu usred ničega. Ispred nas se u daljini pojavljuje visoko, golo i evidentno bezivotno brdo pokriveno niskim rastinjem. Dok razmišljamo kojim putem dalje, u daljini, kilometar, dva desno

PODSTICAJI NEREDOVNI

Osim prodaje proizvoda, stočari ostvaruju prihode i po osnovu poticaja.

- Imamo federalne podsticaje koje ove godine nisam dobio jer su mi rekli da nisam na vrijeme predao, a imamo i kantonalne podsticaje koji su puno redovniji. To smo u januaru dobili za prošlu godinu. Podsticaj od kantona je 33 marke po komadu, a računaju se ona grla koja uđu u zimu. Federalni podsticaj je 40 KM po ženskom grlu koje se ostavlja za priploda i to više od 50

komada, ali još ih nismo dobili za prošlu godinu. Što se tiče opštine Trnovo, kojoj pripadamo, imamo dobru saradnju, a napravili su nam i korita sa vodom za stoku, koja su doduše mala, ali su nam dobrodošla - navodi Meho uz opasku da su mu godišnji troškovi za tablete i vakcinaciju stada oko 1.000 maraka.

- Inače, kada vuk zakolje ovce nema odštete, a osiguranje je preskupo i ne isplati se - tvrdi on.

konačno se nazire bijelina runa.

Dvadesetak minuta kasnije stižemo do stada, a pored njega zatičemo 53-godišnjeg Mehu Kusturu koji nas izmorene srdačno pozdravlja, a potom vodi do usamljenog malenog objekta nedaleko od stada, gdje upoznajemo i njegovu suprugu Fatimu i sinove.

- Ja sam rođen ovdje u katunu u Dugom polju, a ovčama se bavim otkako sam se vratio iz JNA, davne 1982. godine. Znači, pune 33 godine - započinje Meho, dok nas supruga služi kafom i odličnim domaćim ovčijim sirom.

I dok mi još uvijek dolazimo sebi, naš domaćin nastavlja svoju priču:

- Ljeti mi svaki dan počinje u 5.30 i traje naveče dok se vidi. Ujutru kada ustanemo prvo se radi muža ovaca i krava kojih imam nekoliko, nakon čega se siri mlijeko i pravi masni sir. Naveče ih onda vraćamo s ispaše i uvodimo u tor. Polučimo, odnosno odvojimo ovce od janjaca, da ne bi sisali mlijeko preko noći i da bismo imali mlijeko ujutru za mužu. Muzemo samo jednom dnevno, a jednom doje janjci.

Dok priča, Meho pogledom provjerava stado u daljini.

- To traje do otprilike sedam sati kada puštamo ovce u pašu. Sada ima dovoljno trave tako da ne moraju ići dalje od par kilometara od katuna. Ko od porodice ode na ispašu, s ovčama provodi taj cijeli dan. Ali moram priznati da najviše vremena pro-

U nedostatku hlada, ovce se snalaze kako umiju, a najefektniji način je zbijanje jedne uz drugu i spuštanje glava u hladovinu koju grupisanjem same naprave

vodi supruga - pošteno će Meho.

ŠARKA UBIJA ZA 10 DANA, A POSKOK ZA DVA SATA

U ovaj katun, koji inače predstavlja ljetnu kuću nomadima, u Dugom polju podno Krvavca, Meho je sa porodicom stigao nedavno, a njihov život već decenijama čini ciklus koji ima tri faze.

- Preko zime idemo u Brezu, gdje imam veliku štalu koja je ljeti prazna. U jesen, u Ledićima, gdje također imam kuću, provedem oko dva mjeseca. Otprilike u vrijeme Kurban-bajrama idem tamo zbog prodaje. Pješke tada krenem sa stadom, a to je nekih 30-ak kilometara, i treba nam jedan dan da stignemo. Tamo ostajemo do prvog snijega. Istovremeno, i tamo i ovdje se priprema sijeno koje onda kamionima zimi nosimo u Brezu, a dodatno kupujemo i žito. Tamo ovce ostaju u zatvorenom oko četiri mjeseca, otprilike do sredine aprila - kaže Meho. Njegovo stado danas broji oko 210 ovaca, čiste pramenke, kako ističe, a godišnje u prosjeku ima oko 120 janjadi.

Na pitanje o tome ima li ikada odmora, Mehin osmijeh je rekao više od bilo kojih riječi, ali smo ipak dobili odgovor koji ponajbolje opisuje težinu ovog zanimanja i nomadskog života.

- Ja nemam odmora nikada.

Nemam ni Bajrama, tobejara-bi (česta fraza u svakodnevnom govoru Bošnjaka, u značenju: *kajem ti se, Bože*). To je jednostavno tako. I kada svi odmaraju, ja moram biti s ovčama. Nema subote, nema nedjelje, nema praznika. Što bismo rekli, samo budale i semafor rade nedjeljom. Na moru sam bio davno, još dok sam išao u školu. To je, nažalost, tako. Ne mogu obići ni familiju, a čak i na dženaze idem nazor... Ovaj katun je meni dom svakog ljeta. Nemam struje, a vode ima, evo ispred, a to nam je opština

sprovela sa brda iznad. Imam akumulator pa po noći bude za radija. Televizora nemamo. Nekada prije, mi preko ljeta bukvalno nismo ni znali šta se dešava izvan ovog našeg malog svijeta - slikovit je Meho.

Međutim, usamljenost nije jedini problem jer pastirima prijete i brojne opasnosti. Neke sezonske, a neke tokom cijele godine.

- Najveća opasnost su vukovi po noći. Morate imati dobre kerove i oružje. Dolaze odozgo, sa Krvavca, u čoporu po dva, tri. To je odavde samo par kilometara, a gore postoji klekova šuma u kojoj borave i kote se. Jednom su nam za-

AUSTRALIJA

Težak je ovo život. Uprkos tolikim decenijama rada i ogromnom odricanju uvijek ste nekako na nuli. Da imam mogućnost, odmah bih odselio u Australiju i bavio se čuvanjem ovaca

klali 21, a drugi put 13 ovaca u komadu - sabira Meho štetu.

Mehino stado budno čuvaju tornjak Beni, poluhaski Šajka i još nekoliko manjih pasa među kojima je Bira, koju je tokom službe prije nekoliko dana ujela šarka. Bira se međutim zasad ne da, a Meho se nada da će preživjeti.

Ovog ljeta, srećom, Kustura još uvijek nije imao potrebe pucnjima u zrak rastjerivati vukove iako se, kaže, svake noći u daljini mogu čuti nečiji meci. Iz pravca Lukomira ili odnekle drugo.

- Pored vukova, koji su opasnost cijele godine, ljeti su tu i zmije. Proljetos su mi uginule dvije ovce od ujeda. Ovdje je uglavnom šarka, a u Ledićima ima i poskoka. Kada šarka ujede, ovca može živjeti sedam do 10 dana, a kada ujede poskok umire za dva sata. Ukoliko šarka ujede ovcu za glavu može se spasiti. Glava joj oteče i ako vidite na vrijeme, izbockate je, pustite krv iz ušiju i staviti

hladne obloge. Inače, čim zmija ujede ovcu ona odmah prestane jesti. U Ledićima ima i medvjeda, a ovdje ne. Ali moram reći da za sve ove godine niko od nas nije bio u nekoj direktno opasnoj situaciji. Kradljivaca stoke nema, ali ima ovih što obijaju katune. Meni su obili prošle zime. Pokupe svo željezo koje nađu. Šta da vam pričam kada su mi odnijeli čak i šerpu od kera - žali se Meho.

Vrijeme je da naš domaćin ponovo obiđe stado, a sunce i vrućine mu, kaže, ne smetaju jer je na to navikao. Osim toga, vrućine su neophodne i za sijeno. Na goletima, koje se prostiru kilometrima okolo, u nedostatku hlada, ovce se snalaze kako umiju, a najefektniji način je izgleda zbijanje jedne uz drugu i spuštanje glava u hladovinu koju grupisanjem same naprave.

- Težak je ovo život. Uprkos tolikim decenijama rada i ogromnom odricanju, uvijek ste nekako na nuli. Da imam mogućnost, i zbog sebe i zbog porodice, odmah bih odselio u Australiju i bavio se čuvanjem ovaca jer se sinovi svakako nemaju namjeru baviti ovim - govori nam Kustura na rastanku, a uz pomoć dvogleda nam, na suprotnom strmom proplanku koji kilometar dalje, pod jednom bukvom pokazuje još

BEZ PROTIVOTROVA

Iako do sada nikada nije bio u nekoj opasnosti, naš sagovornik kaže da uprkos udaljenosti od medicinskih ustanova u zalihama nema zmijskog protivotrova.

- Doza seruma košta 70 maraka, ali pošto nemamo struje ne možemo ga pravilno skladištiti tako da protivotrova nemamo - kaže Kustura. Treba svakako spomenuti da u slučaju bilo kakve potrebe Meho ne može računati ni na pomoć komšija s obzirom da je prvi udaljen dva kilometra, a naredne komšije su u šest kilometara udaljenom Lukomiru.

nečije stado, koje je golom oku nevidljivo. Mehu ostavljamo sa njegovim blagom, a na nadmorskoj visini od 1.500 metara, sa suncem u zenitu i blagim povjetarcem, nastavljamo prema nepoznatom stadu. Sat vremena kasnije, sa dušom u nosu, i polupraznim flašama vode, remetimo ovčiji mir. Valjda nenaviknute na ljude na toj visini i u tom dijelu dana, uplašene napuštaju hladovinu i kreću nizbrdo bez čobana, kojeg nismo uspjeli pronaći. Nakon kraćeg predaha, vođeni instinktom i logikom, odlučujemo se za povratak vrhovima obronaka i proplanaka i pogledom uprtim u tlo da nas ne iznenadi bilo šta što bi se moglo kriti ispod nekog kamena jer civilizacija je odavde daleko. Predaleko. Sat, dva kasnije, sa vrha jednog od brojnih brda u daljini smo ugledali istrošene krovove kućica u Gradini. Na pravom smo putu. Iako je ovo bio dug i naporan dan, vrijedilo je doći, makar kao turista.

A kad je riječ o nomadima, zaključak je samo jedan. Pretežak je to život. Koliko god to čudno zvučalo, meso je zaista jeftino. Naročito ono kupljeno baš kod proizvođača. ●

ADNADIN JAŠAREVIĆ, DIREKTOR MUZEJA U ZENICI I PISAC

Želim dobiti tako veliku nagradu da si mogu priuštiti izgradnju 1000 biblioteka u Bosni i sve ostalo što uz to ide

Zahvaljujući Tolkinu i njegovom Gospodaru prstenova, koga je čitao u ranoj mladosti, Adnadin Jašarević kaže da se zaljubio u ovaj podžanr fantastike i ne žali zbog toga. Ovaj književnik, publicista i jedan od rijetkih „čuvara stripa“ u našoj državi, 1995. je pokrenuo i prvu bh. školu stripa, a već osam godina je na poziciji direktora Muzeja u Zenici. Za naš magazin, između ostalog, kaže da se opisuje svojim djelima, ali i da je osmislio superheroja u vidu smetljara, koji je trenutno najpotrebniji BiH - da počisti smeće

1 Upravo je u toku izložba „Srebrenica 20 godina poslije genocida“ (7. -15. jula, op. autora) koja je priređena na otvorenom. Možete li nam ukratko predstaviti izložbu i razloge zbog kojih ste se odlučili da bude izvan muzejskih prostorija?

- Muzej grada Zenice priredio je outdoor izložbu povodom dvadesetogodišnjice genocida u Srebrenici. Riječ je o izložbi fotografija koje tretiraju na emotivan način, kroz sudbine, lica preživjelih, tragične događaje u Srebrenici. Autor, Dado Ruvić, znao je kamerom uhvatiti prizore koji emituju vizualne poruke snažnog emotivnog intenziteta. Moto izložbe je: Preživjeti je moguće samo sjećajući se... Uspjeli smo s izložbom o Srebrenici izaći izvan četiri zida – iz galerijskog prostora – tako da cijeli grad uvučemo u nju, da obezbijedimo dominaciju ove izložbe centralnim šetalištem i trgom, dakle gradom, načinivši od njih veliku galeriju pod otvorenim nebom. Ne očekujemo, bar u ovom slučaju, da građani posjete muzej, posjetili smo mi njih.

2 Kakav je interes građana?

- Popriličan. Uoči izložbe, tokom otvorenja, te sve vrijeme, otkako izađe sunce, pa do duboko u noć...

3 Kultura u BiH već godinama muku muči sa nedostatkom finansijskih i materijalnih sredstava. Kako se vi borite i snalazite?

- Ne trošimo previše, štedljivi smo, ukinuli smo davno masne honorare za stručnjake, i pišemo mnogo projekata od koji poneki uhvate korijena... I, konačno, nadoknađujemo nedostatak novca vlastitim radom, za koji smo, kako god okrenete, plaćeni.

4 Šta biste izdvojili iz stalnih postavki Muzeja u Zenici, kao nešto što bi se svakako moralo vidjeti?

- Ono što je novost u bh. muzeologiji jeste zbirka medija XX stoljeća, koja ilustruje historijat multimedije: stare fotoaparate, počev od onog kojim je snimano suđenje Principu, kamera, poput prve rudarske, Krasnogorsk, video-projektora, rekordera, televizora, radioaparata, poput „kosmaja“... U našoj arheološkoj zbirci centralni eksponat je ploča sudije Gradiše, stara 800 godina, koja dokazuje da smo već tada imali vladara, velikog sudiju, pismo i jezik. Zanimljiva je i stalna historijska postavka u tvrđavi Vranduk, koja je bogata interaktivnim elementima, strelištem, stupom srama, itd.

5 Ko su danas najčešći posjetioци muzeja?

- Najčešće nas posjećuju osnovnoškolci, srednoškolci i studenti... Mlade snage...

6 Koji ste muzej posljedni posjetili, a koji vas najviše fascinira?

- Najfascinantniji muzej, domaći, svakako je Franjevački muzej Gorica kod Livna,

a najupečatljiviji inozemni, koji sam posjetio, svakako je Muzej tehnike u Pragu. Posljednji muzej koji sam posjetio je Historijski muzej u Sarajevu.

7 Iako ste već osam godina direktor Muzeja, zanimljivo je da se bavite i pisanjem. Krajem prošle godine Godišnja nagrada Društva pisaca Bosne i Hercegovine za 2013. godinu u kategoriji djela za djecu i omladinu dodijeljena je Vašoj zbirci priča Tamoiza. Možete li nam pojasniti naziv Tamoiza i kako se odlučite za njega?

- Zapravo, za ovu knjigu Tamoiza dobio sam i nagradu Fondacije fra Grgo Martić, te regionalnu nagradu Mali princ. Naslov mi je pozajmio književnik Kemal Mahmutefendić, iz njegove priče za djecu. A znači, sve je tamo, ali i malko iza, gdje baš ne pogledaju svi. Pisao sam mnogo prije dolaska u muzej, i objavljivao, još od 1989. godine, te ne vidim u tome ništa čudno i nenaravno. Moj pravi i prvi poziv je literatura.

8 Koliko je zapravo teško pisati za djecu danas u eri interneta, kada pisana riječ generalno gubi utrku sa novim tehnologijama?

- Novim tehnologijama treba vjerovati, jer knjigu prenose mnogo dalje no što biste uspjeli sa mršavim odštampanim tiražima. Nekada su knjige urezivali na glinenim

Samo je dijete sposobno stvarati novo, istraživati, ne svoditi se

sebi život na tri osnovna ciklusa - hranjenje, varenje i izmetanje

pločicama, pa na papirusu, onda je prepisivali u samostanima, da bi se jednog dana pojavio **Gutenberg** - o tome su savremenici mislili isto što mi danas mislimo o kompjuterima i internetu.

9 Epska fantastika je vaš žanr. Otkud tolika ljubav prema fantazijama, koja vas drži čak i u ovim godinama?

- Zahvaljujući **Tolkinu** i njegovom *Gospodaru prstenova*, koga sam čitao u ranoj mladosti, zaljubio sam se u ovaj podžanr fantastike i ne žalim zbog toga. Zapravo, sticajem čudnih porodičnih i ratnih okolnosti, ova trilogija je jedina preostala iz moje bogate biblioteke, pa sam rat proveo družeći se isključivo sa njom (za dnevne svjetlosti). Upravo sam tokom mračnih hladnih noći, do konca 1995. ispričivao supruzi moju buduću knjigu fantastičnih priča o **Kulinu banu**, *U dvorani ogledala*.

10 Možete li reći da ste i danas jedno veliko dijete?

- Svakako, jer odrasli se ne propituju, za njih sve je konačno, definirano, previše jasno za moj želudac. Samo je dijete sposobno stvarati novo, istraživati, ne svoditi sebi život na tri osnovna ciklusa - hranjenje, varenje i izmetanje.

11 Pokrenuli ste čak i almanah *Prometej*, Festival fantastične književnosti u Zenici. Da li je to još uvijek aktuelno?

- Ne, održali smo posljednji festival proljetos, a *Prometej* je prije osam godina naslijedila regionalna godišnja zbirka priča. Od našeg prvog i jedinog almanaha takve vrste odustao sam zbog nedostatka kontinuiteta kod domaćih autora - jedva da je iko napisao više od jedne priče. A festival je sam po sebi bio otkrovenje, nešto jedinstveno, novo, okupljao pisce i izdavače iz sedam država, no, kako je kompletna organizacija pala na moja pleća, vremenom sam izgubio volju. Održali smo ih tačno sedam. Jednostavno, nemam snage gurati stvar. Ako uspijem pronaći novce za godišnji konkurs za neobjavljeni roman sa tematikom iz bosanske historije, možda priča krene dalje.

12 Posebno ste fascinirani bosanskim kraljevskim lozama, a urednik ste i edicije *Tragovima Bosanskog kraljevstva*. Za one koji ne znaju, možete li pojasniti o čemu se radi?

- *Tragovima Bosanskog kraljevstva* je edicija koja je izrasla iz *Prometeja*: *Kulin ban po drugi put među nama*, *Baton*, *Katarina*, *bosanska kraljica*, *Suze za Velosa*, naslovi su nekih od objavljenih zbirki priča. Autori iz Hrvatske, Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine pisali su na zadatu temu, iz naše historije, naravno fantastične priče.

Ove zbirke su predstavljene u Zagrebu, Opatiji, Pazinu, Bijelom Polju, Podgorici, Beogradu, Novom Sadu...

13 Kakve su sve vrline imali naši nekadašnji kraljevi u odnosu na današnje političare?

- Kulina bana spominju i danas, po dobru, nakon 800 godina. A ovi naši, imena im se ne zna ni dok zaposjedaju vladarske fotelje. Malo ih je koji se mogu nazvati garditeljima, pa da im imena budu vrijedna spomena... Tako, naše vođe u srednjem vijeku, ako ništa drugo, nisu bile anonimusi, bili su dovoljno mudri da putuju Bosnom i za sobom sele prijestolnicu, i da se izборе sa silnim susjednim kraljevstvima, i da znaju da im vlast dolazi od naroda...

14 Kojih se ideala držite u pisanju?

- Volim misliti da služim idealu Ljepote. Stoga tešem, brusim, rastavljam i sastavljam rečenice dok ih ne dotjeram do savršenstva kakvo ja mogu doseći. I, uvijek sam na tragu novog, bar kad je o temama riječ. Moje su knjige, bar u tom pogledu, originalne u kontekstu ne samo domaće književnosti.

15 Na čemu ste trenutno najviše angažovani kada je u pitanju književnost?

- Dovršio sam postmoderni roman, fantastični, naravno, pišem priče o smrti/ma/, dovršavam knjigu poezije u prozi i mučim se sa knjigom priča o starim bogovima...

16 Rijetki znaju da ste 1995. pokrenuli i prvu bh. školu stripa. Šta se desilo sa njom i koliko ste danas u svijetu animacije?

- Prva bh. škola stripa potrajala je deset godina. Grupa dječaka i djevojčica iz ratne 1995. izrasla je u umjetnike, arhitekte, profesore. Dvoje se još uvijek bave stripom, ilustracijom i crtanim filmom, uspješno, te smatram da sam i ja uspio. Riječ je o **Biljani Šafaržik** i **Zdravku Cvjetkoviću**. Bilo je to jedinstveno, neponovljivo iskustvo, raditi sa tom djecom, i sretati te divne ljude danas. Objavili smo čak 17 izdanja

strip revije *Horostop /Stop horror/*, te dva specijalna izdanja, *ZE Strip* i strip album **Besira Maglića** *Velike strip parodije*.

17 Ko su vam omiljeni superheroji iz djetinjstva?

- Ne volim stripove o superherojima. Moji omiljeni junaci iz djetinjstva bili su **Flaš Gordon**, **Tarzan**, **Princ Valijant**, **Den Deri**, grupa TNT...

18 Kakav superjunak je trenutno najpotrebniji BiH?

- Osmislio sam heroja smetlajara: da počisti smeće.

19 Da možete, koju biste nadljudsku osobinu najradije voljeli imati?

- Ljubav.

20 U novembru putujete u Bonn, na Rheinisches Lesefest Käpt'n Book, jedan od najvećih Festivala dječije književnosti u Evropi. Vi ste jedan od tek nekolicine književnika iz istočne Evrope kojem je pripala ta čast. Koliko vas je to iznenadilo i čime ćete se tamo predstaviti?

- Čudni su putevi knjige. Iznenađen sam, svakako, da je neko od slavista u nacionalnoj knjižnici u Minhenu pročitao knjigu *Tamoiza*, a još više da su me baš Bavarci preporučili za ovaj dječiji festival u Bonnu. *Tamoiza*, to su po svemu bosanske priče, od korijena do vršice, i stvarne i nestvarne, baš kao i Bosna. Stoga, trebalo bi sve proći dobro.

21 Šta je pisalo u obrazloženju poziva?

- Ništa posebno, osim da u Njemačkoj čitaju knjige.

22 Imate poprilično impresivan CV. Postoji li nešto u čemu se još niste oprobali, a imate želju?

- Želim dobiti tako veliku nagradu da sebi mogu priuštiti izgradnju 1000 biblioteka u Bosni i sve ostalo što uz to ide.

23 Vjerujem da ga nemate puno, ali moram vas pitati čime ispunjavate slobodno vrijeme?

- Uživam u društvu mojih djevojčica, skrivam se od supruge, pišem, čitam, gledam dobre filmove...

24 Čega se najradije sjećate iz djetinjstva?

- Kupovine i iskustva čitanja mog prvog **Alan Forda**, epizoda: *Isto Isto*.

25 Šta Vas trenutno najviše brine na poslovnom planu?

- Namjeravam prikupiti nekoliko miliona eura za otvorenje muzeja tehnike u Zenici, ali sporo ide...

26 Da imate finansijskih sredstava, kakav biste projekat pokrenuli u BiH od opšteg društvenog značaja?

- Otvorio bih azil za poremećene

DUMPER

THE LAST STANDING ECO HERO

nacionaliste. Kako nam nije na raspolaganju niti jedno podno ostrvo, moram razmisliti o savršenoj lokaciji.

27 Hoćete li negdje na odmor ovoga ljeta i da li vas više privlače morske ili istorijske destinacije?

- Ne volim morske destinacije niti imam novaca za takvu vrstu godišnjeg odmora. Prošetat ćemo se malo do Jajca, Tešnja, Mostara...

28 Koje biste lokalitete u BiH izdvojili da ih mora posjetiti svaka školska ek-skurzija i zašto?

- Kraljevski grad Bobovac – ono kraljevski sve govori, zbog sjajno uređenih tvrđava svako Vranduk, tvrđavu u Tešnju, Muzej pod otvorenim nebom u Jajcu, muzej Gorica, Muzej Republike Srpske, Zemaljski muzej, ako ga otvore, Titovu pećinu u Drvaru...

29 Godinama ste radili i kao novinar, uglavnom pišući vijesti iz oblasti kulture. Kolika je razlika u pisanju o kulturi i radnika u kulturi?

- I kad sam pisao bio sam radnik u kulturi, jer sam kao urednik redakcije nastojao na

sve moguće načine afirmirati naš kulturološki milje. Uz to, uporedo sam obnašao značajne uloge u Udruženju književnika Že-do kantona i BZK Preporod, te organizirao niz književnih, likovnih i drugih programa, te uređivao ediciju *Dostignuća*, koja je dosegla pedeset objavljenih knjiga.

30 Mogu li danas mediji na bilo koji način pomoći kulturi?

- Mediji pomažu. Istina je da se nije desilo ono što kolege novinari ne objave, a oni čine i više, reklamiraju, podstiču, pokreću za kulturnjake bitna pitanja.

31 Koga rado čitate od domaćih pisaca?

- K n j i g e K e m a l a Mahmutefendića, Almira Zalihića, Veselina Gatala, Muje Musagića, Amira Brke...

32 Koje vrline najviše cijenate kod ljudi?

- Plemenitost, nesebičnost, da nisu dosadni. Kod žena da su obavezno uz sve ostalo i zgodne.

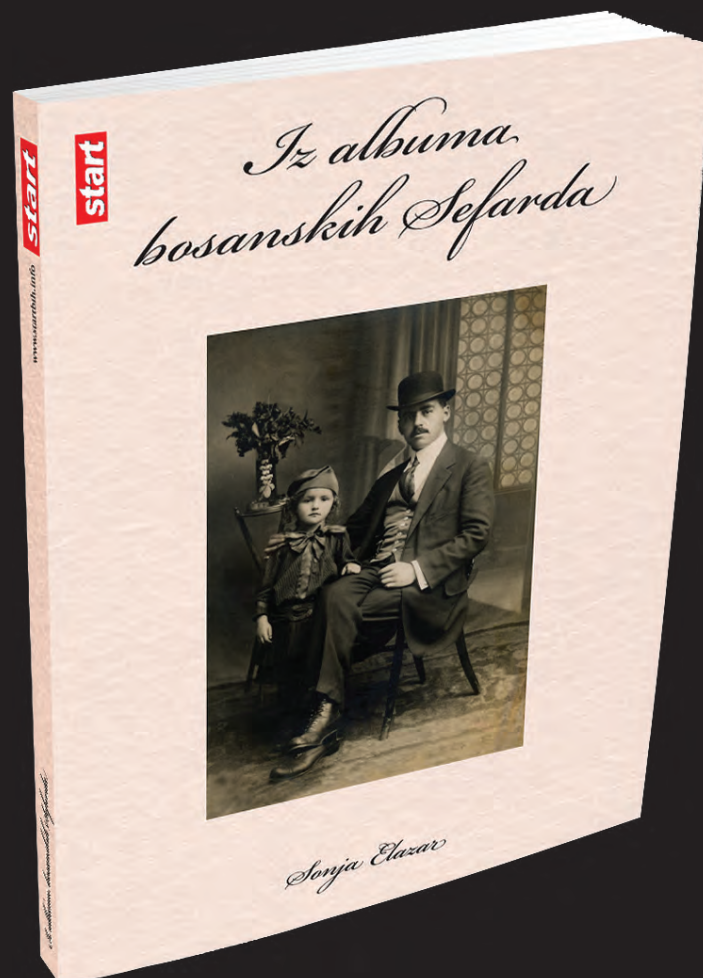
33 Na kraju, kako biste sebe opisali?

- Opisujem se mojim djelima. ●

Magazin Start BiH ponosno predstavlja monografiju

Sonje Elazar

IZ ALBUMA BOSANSKIH SEFARDA

Luksuzna monografija o životu Jevreja Sefarda u Bosni i Hercegovini

2015. - 450 godina od dolaska Jevreja Sefarda u BiH

Monografiju možete kupiti u svim boljim knjižarama. Ili u redakciji magazina Start BiH

NIK Denameda d.o.o.
La Benevolencije 6/1, Sarajevo
+387 61 144 979
redakcija@startbih.info

Radili sa više od 10.000 žrtava mina

Članovi ili osnivači Eco sportske grupe su 95 posto osobe koje su sami žrtve mina ili su to članovi njihovih porodica. Zbog vlastitih sudbina i iskustava opredijelili su se da rade po modelu pomoći žrtva - žrtvi. Trenutno privode kraju projekat kojim su osigurali grantove za 300 porodica kako bi pokrenuli ili osnažili vlastite biznise. Prije ovog projekta realizovali su i niz drugih kroz koje su radili sa više od 10.000 žrtava mina. Prepoznatljivi su i po jakoj ronilačkoj ekipi

Tokom proteklih desetak godina, koliko intenzivno radi sa žrtvama mina i članovima njihovih porodica, Eco sportska grupa iz Sarajeva je kroz različite projekte i aktivnosti radila sa više od 10.000 ljudi.

Samo kroz projekat koji trenutno privode kraju „Socioekonomsko osnaživanje žrtava mina i njihovih porodica i stvaranje uslova za pokretanje malih biznisa i zapošljavanje“ prošlo je blizu 500 ljudi, žrtava mina ili članova njihovih porodica. Finansijeri ovog projekta su Evropska komisija i Arbeiter-Samariter-Bund, a nosilac aktivnosti, uz ESG, bila je i Izbor plus, agencija koja se bavi edukacijom.

- Mi smo iz pozicije žrtava mina insistirali da ta populacija bude ciljna grupa jer to su ljudi koji su pretrpili ogromne povrede, malo su uljuljani i previše zaštićeni u svojim porodicama, pa smo mi namjerno dopustili da, ako žrtva mina iz bilo kog razloga ne može, ne želi ili neće da aplicira, može neko od članova njihovih porodica - priča za naš magazin Sead

Muratović, predsjednik Eco sportske grupe.

VIŠE OD PLANIRANOG

Radili su u 26 opština u cijeloj BiH. Plan im je bio da 480 žrtava mina ili članova njihovih porodica dobije edukaciju, a njih 240 grantove za pokretanje ili snaženje bi-

MI NE DAMO

Ne damo nikome od žrtava mina da potone i klone duhom. Svako od nas ima alternativu, a to je smrt ili praktično štrik oko vrata koji je najjeftinije sredstvo, ali to nije rješenje

znisa. Na početku su imali više od 800 prijava i prije konačnog izbora korisnika ovog projekta je trebalo napraviti procjene i analize onog što su prijavljeni tražili.

Sada privode kraju projekat iz kog će na kraju, iako su planirali grantove za 240 porodica, sredstva dobiti njih 300.

- Imamo ratne žrtve mina, poratne ili mirnodopske, ali i žrtve mina iz Drugog svjetskog rata - pojašnjava Muratović i dodaje da su poslovi kojima će se baviti ovi ljudi vrlo raznovrsni.

Muratović kaže da je ideja bila da nadograde već postojeće ideje ili inicijative samih žrtava mina, da oni sami prikažu da nešto rade ili da imaju neku jasnu ideju ili inicijativu, a za one koji već nešto rade da imaju ugovor i žiroračun. Aplikanti su se za sredstva morali boriti svojim biznis-planom, a Eco sportska grupa ih je kroz pretходnu edukaciju pripremila kako bi ih napravili što je moguće bolje. Priča nam kako su se na početku pribojavali da će to biti uglavnom vezano za poljoprivredu, jer su mahom radili u ruralnim područjima, ali su imali aplikacije za umjetničke ateljee, radionice za izradu softvera, opremu za izradu DTP-pripreme, 3-d printere, stolarski alat...

- Od ovce do lokomotive - šaljivo govori Muratović pa dodaje da su neki imali pokrenute biznise, u Krajini i Srednjoj Bosni, i to uglavnom otkup mlijeka, a ESG je insistirala da registruju gazdinstva, dala im sve potrebne informacije i tako je krenulo. - Prihodi prikazani u njihovim biznis planovima nisu razvojnog kapaciteta, ali jesu održivi i vidi se da ljudi imaju volju za rad i da im treba samo vjetar u leđa jer kada dobije 5.000 ili 10.000 KM, kao investiciju, to nije malo - priča Muratović i napominje da su pojedinačni grantovi, u skladu sa zahtjevima aplikacija, bili od 2.000 do 7.500 KM i da je zbog toga bilo moguće dodijeliti više grantova od prvobitno planiranih 240.

Opštine u kojima se projekat provodio su birane sa područja koja su bila posebno pogođena ili ugrožena minskim poljima i pri tom su korištene i baze podataka Centra za uklanjanje mina - BH MAC-a.

- Obaveza opština je bila da daju 10 posto ukupnog iznosa granta za svaki grant koji bude dodijeljen na njihovom području, da obezbijede salu za sastanke i koordinatora koji bi radio sa nama i sa korisnicima projekta ili bio neka vrsta kontaktačke i angažovao se oko dokumentacije kojom opština raspolaže i koja je potrebna aplikantima. Uz to su dali po jednog člana komisije koja je ocjenjivala aplikacije. Odbili su nas Doboj i Lukavac, a ostale su bile vrlo zadovoljne da rade u ovom procesu jer mislim da su cijenili da su jeftino dobili kvalitetan novac - cijeni Muratović.

SVE PROVJERAVALI

Kaže da je najteži segment rada sa žrtvama mina – prvi korak ili pokrenuti ih, da uzmu papir i olovku da nešto urade sami, da smisle ideju i da popune aplikacioni formular.

- Dakle, ne da naprave biznis plan, nego da napišu 6-7 rečenica opisa svoje ideje za prvi formular. Za one za koje smo ocijenili da baš nikako ne ide mi smo

MOGLO JE DRUGAČIJE

- Mi smo u BiH zapravo pogrešno postavili sistem i učimo da je cijela ova populacija socijalna kategorija, a vidiš da to nije tako. Jer da je novac koji ide za invalidnine i socijalnu pomoć od početka bio dodijeljen na način na koji mi ovo sada radimo, kroz neke planove, programe, edukaciju... mi bismo sada zapošljavali i svoje porodice i druge, pa da se sa nas skine stigma, a mi skidamo sa budžeta - kaže Muratović.

kontaktirali njihove porodice i obavještavali ih da imaju pravo aplicirati, pa ako neko od njih ima neku poslovnu ideju ili je nešto započeo - neka se prijavi. Bilo je i onih koji su pokušali da podvale ili da se predstave kao žrtve mina iako to nisu, ali prisutnost samih žrtava kao voditelja projekta je to spriječila. Nažalost, broj žrtava je ogroman, mi smo direktno dotakli oko 20 posto ove populacije registrovane kod BH MAC-a, a aplikacija je bilo više i od dvostrukog broja onih koje smo mogli uključiti - priča Muratović. Sada slijedi dodjela još manjeg dijela grantova i završni obilazak korisnika grantova. - To sve neće dugo trajati, ali mi smo i prije dodjele i tokom procesa obilazili sve aplikante, nije nam bilo mrsko nekada i po tri puta u kratkom periodu otići iz Sarajeva za Bihać ili okolinu da provjerimo šta se dešava, treba li nekom neka dodatna pomoć i slično, tako da smo sigurni da su sredstva otišla na prave adrese - zaključuje Muratović.

ESG je osnovana 2005. i okupila je žrtve mina iz cijele BiH. Bavi se pružanjem podrške i pomoći za socioekonomsko

osnaživanje i edukacijom osoba s invaliditetom.

Članovi ili osnivači ESG su 95 posto osobe koje su sami žrtve mina ili članovi njihovih porodica. Prije ovog projekta su realizovali niz drugih koji su uključivali žrtve mina i neki oblik edukacije koji bi im pomogao da budu samostalniji.

- Uglavnom radimo sa žrtvama mina jer smo i sami žrtve, pa smo se zbog vlastitih sudbina i iskustava opredijelili da radimo sa tom populacijom i za nas su ravnopravne same žrtve i njihove porodice, ali i oni koji žive ili rade u neposrednoj blizini žrtava mina ili direktno sa njima - priča Muratović.

LJUDI SA JEDNIM PERAJEM

Počeli su sa različitim edukacijama, rehabilitacijom i to prvenstveno kroz sportove na vodi, pa edukacijom za upravljanje motornim plovilima i rafting-plovilima kako bi žrtve mina osposobili za zapošljavanje na tim poslovima. Rade sve segmente ronjenja, izradu biznis-planova i edukaciju za osmatranje i upozoravanje na opasnosti od mina, sa tim da za te poslove imaju i vlastiti sasvim kompletiran tim, od menadžera do istraživača. Prepoznatljiviji su po jakoj ronilačkoj ekipi.

- Ronilačko odijelo je neki oblik našeg zaštitnog znaka. Zovu nas ljudi sa jednim perajem. Osobama s invaliditetom voda ostavlja prostor za tri dimenzije kretanja, pa se one u vodi osjećaju kao astronauti. Voda blagotvorno djeluje na organizam i zdravih i osoba sa poteškoćama, a od ronjenja dobivate i oksigenu terapiju koju u medicini koriste za zacjeljivanje rana i slično, a vrhunski sportisti za jačanje, pa dakle i mi to dobijemo. I kako smo svi praktično hedonisti, obezbijedili smo sebi da radimo u prirodi i da sve to blagotvorno djeluje na nas, a još se i družimo. Dakle, spojili smo ugodno sa korisnim - priča Muratović.

No, u početku nije bilo lako. Dugo su tražili način da ljude koji su ostali bez ruke ili bez jedne ili dvije noge potaknu da im dozvole da ih, kako kaže naš sagovornik, bace 10 ili 15 metara pod vodu, pogotovo one koji nikada nisu ronili. Ali kada su završili prvi krug edukacije - sve je bilo lakše. Sada su već stasali u ozbiljnu ekipu i ljudi se javljaju sami, ali i na njihove pozive, i korisnici usluga, ali i donatori.

- **Mi smo organizacija koja je stalno na leru, ali nije problem ni kada nema donacija jer je svako od nas zbrinut na neki način, pa aktivnosti finansiramo i svojim sredstvima ili onim što radimo u komercijalne svrhe, a to su obuke policije, vatrogasaca, timova za spasavanje na vodi i pod vodom, obuke za upravljanje plovilima i motornim i za rafting i to u funkciji spašavanja** - kaže Muratović.

Ističe da to mogu da rade i za interventne službe jer svi oni imaju licence koje su dobili na osnovu referenci stečenih vlastitim radom i da su ih dokazali ili provjerili kod međunarodnih ronilačkih certifikacijskih organizacija. Sve ove godine oni, osim što obučavaju druge, i sami prolaze razne obuke i licenciraju se i kod više različitih ronilačkih organizacija koje imaju visoke zahtjeve kada je u pitanju i ronilačko znanje i zdravlje.

- **Mi smo prepoznati kao ljudi bez nogu i dobri ronioci i posljednjih deset godina je na osnovu naših aktivnosti ronjenje bez nogu uvršteno u svjetske standarde ronjenja. Mnogo smo oko tog certificiranja radili u Sloveniji jer su oni bili u EU, a preko njihovih asocijacija smo ronjenje hendikepiranih ljudi uključili kao obavezno u sve priručnike za ronjenje, od priručnika za ronjenje hendikepiranih osoba pa dalje. Mi smo njima praktično pokazali da smo napravili model bez žrtava i to nije ostalo nezapaženo** - priča Muratović.

NEMA MJESTA ZA TO

Danas ih često policija i druge javne službene pozivaju da im daju obuku ili da rade sa njima. Često se dešava i da ih zovu zdravi ljudi i mole da ih uključe u svoje aktivnosti, ali i porodice žrtava mina koje traže pomoć za svoje bližnje koji se teško nose sa hendikepom.

- **Mi ne damo nikome od žrtava mina da potone i klone duhom. Svako od nas ima alternativu, a to je smrt ili praktično štrik oko vrata koji je najjeftinije sredstvo, ali to nije rješenje. Među žrtvama mina, prirodno, ima onih koji su jako nezadovoljni i depresivni, ništa im ne valja, od porodice preko ministra do svjetskog poretka, ali mi im ne damo da dugo ostanu u takvom stanju. Pa Start BiH**

Eco Sportska Grupa

Pozivamo Vas na ceremoniju dodjele certifikata u sklopu projekta "Rehabilitacija i socijalna reintegracija osoba sa invaliditetom kroz sportove na vodi"

"Mi jesmo nešto promijenili!"

Ceremonija će se održati 19. februara 2013. godine s početkom u 11.00, u prostoru "Pivnica - Bazen" hotela Hollywood na Ilidži Sarajevo

je i ranije pisao o nama i o tome kako mi radimo sa žrtvama mina ili drugim oblicima onesposobljenja - napominje Muratović.

Kaže da prije svega otvoreno razgovaraju, bez garda jednih prema drugima.

- **Drugačije je kada čovjeku bez noge dođe neko ko je, da tako kažem, zdrav. Prva barijera je terminološka - je li invalid, osoba s onesposobljenjem, hendikepiran... Šta mu kažeš? Drugo je neki obzir, oprez, strah da ne uvrijediš... A kada mi razgovaramo jedni sa drugima to je sasvim drugačije: bez barijera, bez prostora da neko preuveličava svoje povrede i hendikepe... Nema mjesta za to. Mi nemamo nikakav senzibilitet koji se uči, nego su to za nas**

NAŠA ZASLUGA

Prepoznati smo kao ljudi bez nogu i dobri ronioci i posljednjih deset godina je na osnovu naših aktivnosti ronjenje bez nogu uvršteno u svjetske standarde ronjenja

realne stvari: fantomski bol, bol kod promjene vremena i slično, ali ne moramo o tome razgovarati, to se kod nas podrazumijeva i kada prepoznate da neko stvarno želi i treba pomoć - tu ste. Čovjek dođe, poskida sve svoje proteze i sjedne za sto, pa prvo pokaže i objasni da može da bude i gore - priča Muratović.

Ističe da su shvatili da osoba bez noge ili nogu ili ruke jeste invalid 100 posto, ali da je definitivno i spremna za olimpijske igre: vozi, roni, vozi čamac... Možda ne može igrati lopte, ali može sve drugo. Zbog toga,

kaže on, kod njih ne prolazi malodušnost i oni to svakome jasno pokažu. Sa žaljenjem konstatuje da ne mogu doći do svake žrtve mina u BiH, da neko i ne želi da se dođe do njega, ali da su na neki način sa svima za koje znaju i da imaju njihovu podršku kad god treba.

- **Je li to sad neka strategija ili model pomoći žrtva - žrtvi ili pir tu pir, kako to Amerikanci zovu, ne znam, ali mi smo tu** - priča Muratović.

Kaže da je na projektu koji upravo provode bilo razanih iskustava u susretima sa žrtvama mina i njihovim porodicama. Tako su sreli porodice u kojima ima više žrtava mina od kojih su neke poginule, a neke ostale trajno onesposobljene. Radili su i sa ljudima koji nisu stradali u ratu, a imali su i onih iz prošlog rata. Ima djece i ističe da u tom dijalogu moraju biti posebno pažljivi jer roditelji se različito nose sa problemima svoje djece.

- **Teško mi je to reći, ali mislim da su na neki način robovi želje da zbrinu to djetete i da mu stvore neku perspektivu i vidiš da su cijelim svojim bićem podrška svom djetetu. Mi sa njima ulazimo u dijalog, jačamo im motivaciju, nastojimo im dati vjetar u leđa jer ljudima u ruralnim sredinama, a mi smo uglavnom radili u tim područjima, jeste mnogo teže, što zbog predrasuda i drugih oblika odnosa okoline** - priča nam Muratović. No, kaže i da ima i sjajnih primjera. Tako navodi primjer mladića iz Krupe koji ima poljoprivredno preduzeće i uzgaja ovce i krave, proizvodi mlijeko, ima ogromnu mašineriju i koji može biti primjer i onima koji nemaju hendikep. Takođe, i primjer uzgajivača malina iz Bugojna koji je zaposlio cijelu svoju porodicu, komšije i još sezonski zapošljava veliki broj ljudi, a u sezoni mu dolaze studenti poljoprivrede na obuku. ●

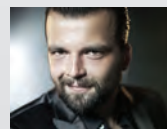
Konkurs za radionicu improvizovanog filma

Otvoren je konkurs za učešće na 1. Međunarodnoj radionici improvizovanog filma u Bosni i Hercegovini (radionica snimanja filma mobilnim telefonom) koja će se realizovati u sklopu 9. Međunarodnog filmskog festivala Kratkofil Plus u Banjoj Luci, u periodu 22-26. jula. Kako ističu organizatori, ovim projektom pružaju šan-

su svima onima koji su zainteresovani za filmsko stvaralaštvo, a posjeduju minimalno znanje iz ove oblasti, da snime svoj film mobilnim telefonom. Projekat je sačinjen od dvodnevni radionica, takmičenja i svečane ceremonije dodjele nagrade. Žiri će odabrati najinteresantnije i najkreativnije filmske vizije, a publika odlučuje o pobjedniku. Informacija o festivalu i načinu prijave nalaze se na zvaničnoj web-strani festivala www.kratkofil.org.

PREPORUKE

ADNAN HASKOVIĆ, GLUMAC

Film: Danny Collins.

Sjajna drama, sa **Al Pacinom**, bazirana na istinitom događaju. Fenomenalna priča o poznatoj rok-zvijezdi koja dobija pismo **Johna Lennona** upućeno mu prije 40 godina koje mu je možda tada moglo promijeniti tok života. On odlučuje da načini neke promjene sada i kreće ka svom putu isкупljenja. Sjajan film, sa plemenitom porukom.

Nakon 20 godina u Sarajevu ponovo „Bube u uhu“

Nakon gotovo 20 godina, u okviru Festivala Bašćaršijske noći, u Sarajevu će premijerno biti izvedena predstava *Bube u uhu*, u koprodukciji JU Centar za kulturu Kantona Sarajevo i Narodnog pozorišta Sarajevo. Predstavu koja će biti izvedena 15. jula režira **Admir Glamočak**, te ujedno i igra jednu od glavnih uloga. U predstavi ta-

kođer glume: **Senad Bašić, Izudin Bajrović, Tatjana Šojić, Aleksandar Seksan, Emina Muftić, Mediha Musliović, Aldin Omerović, Sanela Pepeljak, Alen Muratović, Merima Lepić, Riad Ljutović i Vedran Đekić.** Scenografiju i kostimografiju potpisuje **Vanja Popović.**

Knjiga: Izreke – Za raju iz Raja, autor Sulejman Bugari. Odlična knjiga za sve one koji žele, kako i sam autor kaže, da bude bolje i da budu bolji. Zaista zabavlja

i oplemenjuje.

CD: Dino Merlin, Hotel Nacional. Ne treba se posebno objašnjavati zašto

Dino. Što bi rekao jedan moj prijatelj, on je „harley davidson“ u muzici na prostoru naše regije, a naš – Bosanac i Hercegovac. Milina uhu.

U Mostaru izložba Hamdije Zahirovića

U Galeriji Aluminij u toku je samostalna izložba slika **Hamdije Zahirovića**, mostarskog slikara sa njemačkom adresom. Riječ je o autoru koji već godinama živi i djeluje u zapadnoevropskim zemljama i u SAD te je, nakon izložbi u Belgiji, Francuskoj, Italiji, Njemačkoj, SAD i Španiji, pože-

lio dio svojega stvaralaštva predstaviti i u rodnom kraju. Hamdija Zahirović rođen je u Mostaru 1967. godine. U Njemačku odlazi 1993., a par godina kasnije i u SAD. Potom se ponovo vraća u Njemačku, gdje i danas živi. Najznačajniji profesionalni uspjeh je nastup na Bijenalu u Firenci, gdje je predstavljao BiH

Predstava: Narodno pozorište Sarajevo, Divlje meso, u režiji Dine Mustafića.

Posebno draga drama jer sam je igrao sa svojom klasom odsjeka za glumu kao zajednički diplomski ispit na Akademiji scenskih umjetnosti 2007. Ovu inače duboku dramu, punu simbolike i metafora, u još dubljem izvođenju sjajnih glumaca i glumica i diskretnoj režiji Mustafića, preporučio bih svima koji žele da promijene stanje u društvu počevši od sopstvene porodice i praga.

Web: www.vice.com. Sjajan portal na kojem se može saznati mnogo toga novog i interesantnog. Imaju odličan dokumentarni program sa filmovima od pola sata koje rade na specifičan, svjež i za gledatelje zarazan način.

LUKA: Ako sam ja koji je ovdje došao bez ičega i morao krenuti od početka uspio da ostvarim svoje snove, onda mogu i oni

DANIEL: Puno jezika sam naučio i iz pjesama Zabranjenog pušenja, Bijelog dugmeta i naročito Balaševića

JULIET: Život ovdje je kao kombinacija lutrije i borbe, nikad ne znaš na čemu si i šta ćeš dobiti, ali je sam proces zanimljiv i svaki dan je avantura

FORD: Ovdje za dvije KM ne dobijete samo kafu, nego cijelo iskustvo, tradiciju i razgovor sa ljudima

Dok na stotine mladih ljudi u BiH mašta da ode na razvijeni Zapad, postoje i oni koji su sa Zapada odlučili da dođu baš ovdje. Magazin Start BiH u ovom broju donosi priče sa nekima od njih - kako im je u BiH, šta rade i šta misle o životu ovdje u usporedbi sa onim koji su vodili u svojoj zemlji

PIŠE: Azra Efendić azra@startbih.info

Expat je osoba koja privremeno živi i radi u stranoj zemlji, ima boravišnu vizu, ali ne i državljanstvo te zemlje, niti joj je cilj da ga dobije. Takvih ima i u Bosni i Hercegovini, ovdje rade, stvaraju, susreću se sa problemima bh. svakodnevnice, neki zasnivaju i bračnu vezu.

PRVA PRIČA: NIKAD DOSADNO

Luka Kasitz živi u Sarajevu već pet i po godina. U Filadelfiji (Sjedinjene Američke Države) je završio fakultet za pejzažnu arhitekturu i vrtlarstvom se bavio cijeli život. Tokom studiranja je puno putovao, ali kaže da je znao da je pravo mjesto za ono što želi da radi upravo Bosna i Hercegovina. Prvi put je posjetio Sarajevo prije sedam godina i tvrdi da je tada znao ili osjetio da zaista hoće da živi ovdje. Htio je da iskoristi svoje vještine i znanje iz pejzažne arhitekture za razvoj zajednice, kako bi zajednica bila njegov klijent, a ne samo oni imućniji.

Vratio se u Ameriku 2007. godine i tu je proveo dvije godine tražeći volonterske pozicije u Sarajevu, ali nije uspio ništa pronaći.

- Imao sam sreću da se upoznam sa jednim Bosancem koji je živio u Filadelfiji, a njegov otac je živio u Sarajevu, u Blažuju,

i ponudili su mi da dođem kod njega na par mjeseci - prisjeća se Luka.

Došao je tu 2009. godine i nakon dva mjeseca je našao volonterski posao u *Fondaciji Mozaik*, a vremenom je počeo i ozbiljnije raditi sa njima.

- U Fondaciji sam upoznao svog najboljeg prijatelja i uvijek mi je bilo smiješno kako se on više osjećao kao stranac ovdje nego ja. Dok smo radili zajedno, formirali smo mnoge ideje koje smo kasnije realizovali. Igrali smo bejzbola sa mladima i pružali im besplatnu igru i druženje, a kasnije bismo zajedno volonterski očistili terene i parkove. Često se dešavalo i da smo sami čistili jer se ljudi ne odazivaju, ali nismo odustajali - priča naš sagovornik.

Nakon dvije godine zaposlio se kao konobar u kafiću *Ribica* i tu je zarađivao dovoljno novca za život. Rad sa ljudima mu je, kaže, puno pomogao u učenju jezika - *Bilo mi je drago da mi prođe jedan dan i da ne čujem ni riječ na engleskom jeziku, a, naravno, bilo mi je i puno lakše da naučim bosanski tako* - kaže Luka na skoro pa tečnom bosanskom jeziku.

Ovdje ima puno dobrih prijatelja, ali jedino što mu nedostaje je njegova porodica.

- Posjećujem ih jednom godišnje, i to je jedino što mi nedostaje iz Amerike. Moja porodica i moja rodna kuća, to mi

je jedina bolna tačka - govori on i dodaje kako je ipak morao otići iz Amerike da bi radio ono što želi: - *Možda u Americi ljudi imaju više mogućnosti za izgradnju karijere i više slobode, ali to je opet do pojedinca, a ne do zajednice. Gdje god da neko ode mora se potruditi da se ostvari, za mene je to značilo da odem iz Amerike. Ljudi misle da je puno bolje izvan BiH, ali sve ima svoje pozitivne i negativne strane. Ne možeš nigdje otići i sjesti na ulicu i primiti platu, treba puno truda i rada.*

Kaže da je i sam zaista imao dosta problema i morao puno raditi da bi ostvario nešto u BiH, ali da sada ima svoje Udruženje za promociju društvene odgovornosti Moba, ali i svoju firmu Irget, koja se bavi pejzažnim uređivanjem i radi upravo ono što je i želio cijeli život. Ističe da njegov tim u Mobi želi da pruži primjer drugima, ne samo kroz programe i projekte, već kroz svakodnevni život. Ciljevi ove firme su i da pokažu ljudima vrijednost fizičkog rada i da pokažu da čovjek može da živi od svog rada u BiH.

- *Zaposlili smo ljude odavde i tražili smo one koji su u teškim životnim situacijama da im pomognemo. Ja ovdje vidim puno potencijala sada nakon pet godina. Bilo je trenutaka kada je bilo teško i kada sam htio samo da lupam glavom u zid,*

ali isplatilo mi se - priča naš sagovornik. Hvali ljude u BiH za koje kaže da su divni i da su mu puno *izlazili u susret*, od čovjeka koji mu je pružio krov nad glavom kad je tek došao pa do advokatice koja mu je pomogla, sasvim besplatno, jer je vjerovala u njega. Kaže da se nije niti jedne sekunde pokajao što je došao.

- **To nije naivnost, ja sam sasvim realan i svjestan šta znači život ovdje.** Volio bih da kažem svim mladim ljudima da, ako sam ja, koji je ovdje došao bez ičega i morao krenuti od početka uspio da ostvarim svoje snove, onda mogu i oni. Sada mi svaki dan nešto vrijedi, svaki dan izgradim nešto više i nikada mi nije dosadno, dok mi je u Americi često bilo dosadno i bio sam nezadovoljan. Planiram da ostanem ovdje još dugo i dok imam rezultata od svog rada neću stati. Volio bih da to bude cijeli život - zaključuje Luka.

DRUGA PRIČA: DOBRODOŠLI U SARAJEVO!

Daniel J. Gerstle odrastao je u Ohaju, u Sjedinjenim Američkim Državama, tu je završio srednju školu i tada se, po prvi put, suočio sa pričama u časopisima o tome kako brutalni vojnici, njegovih godina, napadaju

žene u Bosni. Imao je previše pitanja o svijetu i o tome kako ljudi prežive sve teške stvari sa kojima se suočavaju. Kada je završio srednju školu u Ohaju, iste godine je počeo rat u Jugoslaviji. U isto vrijeme je počeo rat i u puno drugih zemalja, ali Daniel kaže da je našao neku vezu sa Jugoslavijom.

- **U početku sam mislio da je to zato što su mu se sviđali veliki pisci Selimović, Krleža, Andrić, ili su u pitanju bili filmovi od Kusturice.** Ali konačno sam sada, nakon dvadeset godina, shvatio i drugi podsvjestan razlog. Sjećam se, kada sam prvi put došao u Sarajevo 1996. godine, možda zvuči kao kliše, ali bilo je i tužno i teško. U mladosti sam imao puno iskustava sa nježnim, njegovanim ženama i brutalnim, sebičnim muškarcima. Muškarac je silovao moju majku prije nego sam rođen. Drugi je tukao moju polumajku. Treći je ubio mladu djevojku iz moje škole. Moj otac je bio vrlo moralan, nježan čovjek, ali nije znao kako da ustane protiv ovakvih tipova. Bio sam premlad tada, ali sam se osjetio krivim što nisam mogao uraditi ništa da zaštitim ove žene u mom životu - pojašnjava Daniel moguće razloge te povezanosti sa bivšom Jugoslavijom.

U tim razlozima se vjerovatno kriju i oni koji su pomogli da se odluči baš u ratno doba doći u Sarajevo i pisati i izvještavati.

- **Istraživao sam kako se društvo može zaštititi od brutalnih i sebičnih ljudi.** Zbog toga sam došao prvi put u Beograd 1995. godine, pa onda u Sarajevo, Mostar i Tuzlu u 1996. Počeo sam da pišem knjigu o Bosni, a onda sam odlučio da počnem novu karijeru kao humanitarni radnik - kaže on.

Prepričava nam svoj prvi dan u Sarajevu, kojeg se kaže jako dobro sjeća:

- **Prvo veče su me uhvatili policajci, postavljali puno pitanja - zašto sam došao, da li sam švercer, špijun i tako dalje, a onda su me izbacili na ulicu.** Znači da sam prvu noć u Sarajevu, nekoliko mjeseci nakon Dejtona, morao prenočiti u jednom od uništenih skladišta u Skenderiji. Napadali su me divlji psi. Dobrodošli u Sarajevo! Međutim, tu noć, tu zoru, sam otkrio šta je u srcu Sarajlija i zašto biste morali cijeliti ovu ljepotu, osjetio sam povezanost s ovim gradom i ljudima u njemu.

Nakon nekog vremena zaposlio se u Američkom uredu za izbjeglice i tu upoznao mnogo ljudi čije priče su ga još više

Juliet Walker

Foto: Luigi Torreggiani

Ford McGuffee

vezale za Sarajevo.

Upoznao je dosta ljudi za koje kaže da ih nikad ne može zaboraviti.

- Znao sam da je to bila neka tajna veza između mene i ovog mjesta. Nešto više od glupog rata, nešto o društvu, o sudbini. Vidio sam mnogo teških stvari, često bih sjedio u kafiću i razmišljao o ratu, a onda bih se popeo do brda gdje mogu vidjeti cijeli grad i onda zamisljao da letim iznad njega - priča on.

U Sarajevu je bio do 1999. godine, a poslije toga je radio na humanitarnim projektima na Srednjem Istoku, Africi, zapadnoj Aziji i u Njujorku i 2013. godine se vraća u Sarajevo. Vratio se jer je htio upoznati grad i u miru.

- Onda sam odlučio da je to savršen grad za pisanje, da nađem nove prijatelje i filozofiram o svemiru na kafi. Odlučio sam da tu živim, uz fešte sa muzičarima na verandi i da tu pišem novi roman. Knjige, prva o Bosni koju sam pisao u periodu 1996-99. godina i druga o Africi, koju pišem sada (2013-15), bit će prevedene i na bosanski jezik. Sada već dvije godine živim u Sarajevu, sviram gitaru na Baščaršiji i uživam sa svojim najboljim prijateljima.

Kino Bosna, Čajdzinica Džirlo, Ferhadija... vi znate ova mjesta. Grad Sarajevo ima više od ljudi i zgrada. Ima i dušu. Meni je kao familija - priča naš sagovornik.

Dodaje kako voli Sarajlije i našu muziku. Bilo mu je teško naučiti bosanski jezik, ali kaže da je imao pomoć dobrih ljudi.

- U Sarajevu se družim sa lokalcima zato što imamo isti smisao za humor i muziku. Na univerzitetu sam prije puno godina naučio ruski. Nakon toga sam učio bosanski jezik, sam, bez nastavnika, ali posao s izbjeglicama mi je pomogao. Moram priznati da sam puno jezika naučio i iz pjesama Zabranjenog pušenja, Bijelog dugmeta i naročito Balaševića. Sarajevo nije samo lijep grad, on je pun dobrih ljudi i ima svoju priču. To je grad preživjelih i o njemu ne treba razmišljati kao o poslijeratnom gradu. Sarajevo treba da bude mjesto okupljanja kreativnih ljudi, mjesto gdje pisci, režiseri i muzičari iz cijelog svijeta dolaze da stvaraju - zaključuje Daniel.

TREĆA PRIČA: IMA OVDJE NEŠTO POSEBNO

Juliet Walker je rođena u Engleskoj 1979. godine, a

nedugo nakon toga se preselila u Australiju, gdje je odrasla i ostala na studijama na Akademiji za umjetnost i učila obradu metala.

- Sviđao mi se rad sa metalom, ali bilo je teško naći pravi posao za to. Stare profesije više ne postoje u izvornom obliku, pa sam većinom radila pripreme predmeta za izložbe, a dok sam studirala pravila sam trube - prisjeća se Juliet. Kasnije se vratila u Englesku i tu je nastavila studije za restauraciju metala i tada je po prvi put čitala o Sarajevu i čaršiji. Vidjela je da tu rade kazandžije i da postoji ta stara tradicija, što joj je odmah privuklo pažnju. U međuvremenu je u Engleskoj radila u željeznicama za parne vozove, gdje je dobila godišnji odmor koji je odlučila iskoristiti tako što će doći u Sarajevo. Bilo je to 2008. godine.

- Prvog dana u Sarajevu sam upoznala par ljudi koji su mi i dan-danas među najvažnijim u životu i koji su mi puno pomogli. Čovjek iz hostela u koji sam tada došla, Haris, mi je pomagao kasnije i sa smještajem i sa pokretanjem posla, a kazandžija Mirsad, kojeg sam upoznala na Čaršiji (Baščaršiji), mi i dan-danas daje savjete i posuđuje neke alate koje ja nemam, a

trebaju mi za rad. Prvog dana sam slučajno našla top (nalazi se na bedemu Žute tabije, u starom sarajevskom naselju Vratnik, op. a.) i sjećam se te čarobne slike zalaska sunca. Sarajevo ima jednu posebnu paletu boja i sve mi je to izgledalo egzotično - priča naša sagovornica sa osmijehom.

Bila je tu sedmicu dana i morala se vratiti u Englesku, ali odlučila je opet doći.

- Teško je to objasniti, ali sam znala da sigurno želim da ostanem tu. Ima ovdje nešto posebno, ljudi su veoma ljubazni i mislim da je u tom smislu meni bilo puno lakše ovdje nego što bi nekom Bosancu bilo u Engleskoj. Tamo su ljudi hladniji i manje susretljivi. Nisam nikad mislila da ću otvoriti svoj biznis bilo gdje, ali lijepo mi je sada ovdje i drago mi je što sam to uspjela.

Kasnije je radila u Hrvatskoj, na Hvaru, tu je renovirala kuće i u međuvremenu stalno posjećivala Sarajevo. Konačno je došla 2010. godine i učila da gravira. Kada je došla znala je oko 20 domaćih riječi.

- Od tih dvadeset, deset su bile nazivi životinja (smijeh). Imala sam svoju malu radnju za obradu metala, ali nikad nisam imala toliko vremena

Luka Kasitz

niti prostor gdje da to prodajem pa sam morala malo kombinovati. Tako sam shvatila da mogu napraviti prostor za pranje veša i dok veš-mašine rade ja mogu raditi sa metalom - priča Juliet.

Počela je da radi na ostvarenju te ideje i prisjeća se kako je iskoristila ušteđevinu da kupi nekoliko mašina za pranje veša, ali radnju je morala renovirati sama, uz pomoć prijatelja. Tako je nastao *Laundro Lounge*.

- Ovo što sada radim sa metalom, više radim za sebe nego nešto komercijalno, jer ne mogu biti konkurencija Kini ili nekim velikim fabrikama. Inače je malo skupo za ljude u Sarajevu da kupuju ručne radove i znam da to nije realno prodavati ovdje. Možda i ljudi imaju drugačiji ukus, pa moj dizajn nije ono što oni traže. Voljela bih spremati i doktorat, ali trenutno nemam sredstava za to. U idealnom svijetu bih mogla samo imati svoju radnju za obradu metala i živjeti od toga, ali to nažalost nije tako, ja ovdje živim od vešeraja, ali to se postavilo kao idealna kombinacija poslova - smije se Juliet i objašnjava kako je ljeti posao bolji pa onda mora da štedi za zimu. Bosanski jezik još uvijek uči, ali nema više problema sa sporazumijevanjem kao ranije.

- Ovo što sam do sada naučila je sve zahvaljujući ljudima odavde. Kod Harisa i njegove porodice je uvijek bilo pravilo - u kući samo bosanski, tako da sam sa njima brzo učila jezik. Od kada sam došla ovdje družila sam se najviše sa lokalcima pa mi je to pomoglo da se brzo snađem - priča naša sagovornica.

Iako se snašla u Sarajevu i pokrenula svoj biznis, ono što joj nedostaje je njena porodica. Roditelji su joj u Engleskoj, jedan brat u Amsterdamu, a jedan u Australiji. Svi osim brata iz Australije sastaju se kod roditelja za Božić.

- Jako mi nedostaju, pogotovo kćerke od mog brata i slabo se vidim sa njima, a one tako brzo rastu. Ipak, svako ide svojim putem, a mene je moj doveo u Sarajevo i tu planiram ostati. Život ovdje je kao kombinacija lutrije i borbe, nikad ne znaš na čemu si i šta ćeš dobiti, ali je sam proces zanimljiv i svaki dan je avantura. Voljela bih da ostanem ovdje, da razvijem ovaj biznis i da budem u mogućnosti da zaposlim još ljudi

- optimistična je Juliet.

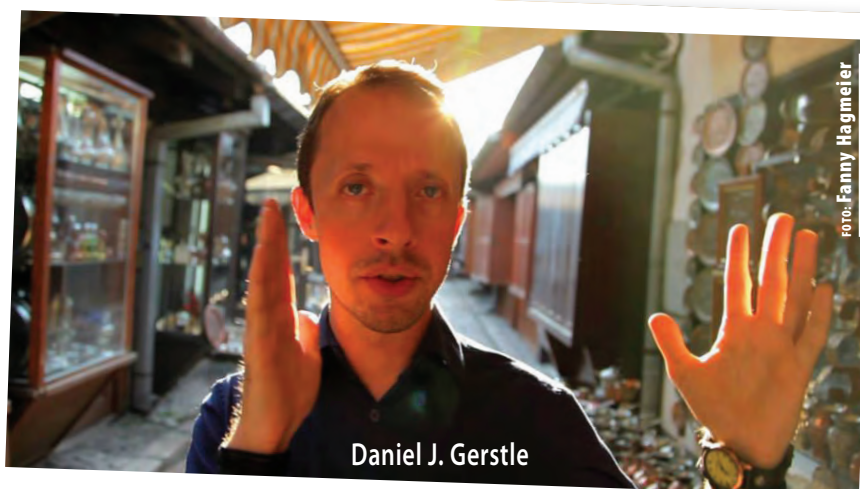
ČETVRTA PRIČA: SAMO NEDOSTAJE LOV NA ALIGATORE

Pedesetosmogodišnji Ford McGuffee, rođen je u Luizijani (SAD). Kada je završio srednju školu počeo je da gradi kuće sa prijateljem u okolini Luizijane i na kraju je to radio 26 godina. Upisivao je i nekoliko fakulteta, ali se nije pronalazio u tim poslovima, želio je da uvijek bude u pokretu.

- Bio sam također i u vojsci, ali nakon što se desio 11. 9. moja jedinica je bila premještena u Irak i Afganistan 2002. godine i tu sam bio dvije godine. Povukao sam se iz vojske 2005. godine i onda sam pravio ugovore s američkom vladom i to sam radio idućih nekoliko godina. U Afganistan sam se vratio 2011. godine i tu sam nastavio da radim za američku vladu još tri godine. Upoznao sam svoju sadašnju suprugu, Biljanu, na jednoj od

nema puno potrebe ni da zna bosanski. Za sada se trudi da razumije što više, izgovor je isuviše težak, ali se nada da će se i to brzo promijeniti.

- Proveo sam ovdje i prvu zimu punu snijega, a mi u Luizijani nismo baš navikli na to. Ne smeta mi hladnoća, samo nisam znao da toliko dugo neće biti sunca, ali mislim da je vrijeme koje je došlo poslije toga savršeno. Obožavam što ovdje gdje god da idem mogu pješice, kao i to što ima dosta pijaca sa svježim voćem i povrćem. To u Americi ne postoji, sretni ste ako živite blizu neke farme, inače ne možete dobiti svježe proizvode. Kada sam došao ovdje nisam volio paradajz, a sada ga stalno jedem, ovdje je potpuno dugačiji. Bosanska hrana je fantastična i moja žena odlično kuha i stalno mi sprema neka tradicionalna bosanska jela, posebno volim pite, a pogotovo burek - priča Ford veselo.

Daniel J. Gerstle

Sa par prijatelja je počeo i da planinari po planinama u okolini Sarajeva i kaže kako je to velika promjena jer je u Luizijani sve ravno. Jedino što mu nedostaje je tradicionalno pečenje u močvarama punim aligatora.

- Priroda je zapanjujuća! Dok smo hodali po planinama, nailazili smo na izvore sa kojih se možeš napiti vode, čak je i voda sa česme ovdje fantastična, to su sve velike promjene za mene.

Jedna od prvih stvari koje je naučio je da je kafa na prvom mjestu i da se pije po dva sata, uz razgovor.

- Prvo kafa i cigara pa onda sve ostalo. Ali ovdje za dvije KM ne dobijete samo kafu, nego cijelo iskustvo, tradiciju i razgovor sa ljudima. I troškovi za život su ovdje puno manji, možda se u Americi može puno više zaraditi ali isto tako je sve puno skuplje, počevši od osnovnih kućnih potrepština i namirnica. Primjetio sam i raznolikost nacionalnosti ovdje i to kako su ovdje porodice jako bitne. Postoji toliko velikih kuća gdje žive velike porodice i to mi je bilo neobično, ali to je dobra stvar. Moja dva brata i otac su u Americi i naravno da mi nedostaju, ali planiram da ih posjećujem koliko mogu. Kada sam njima rekao gdje idem, pitali su me šta je to Bosna i Sarajevo, a sada su već upoznati sa dosta toga, znaju i neke riječi na bosanskom. Za sada definitivno planiram ostati ovdje i uživao sam u svakom danu provedenom u Sarajevu - kaže Ford. ●

baza u Afganistanu, radili smo zajedno. Bila je tu zajedno sa još nekoliko ljudi iz Sarajeva i okoline. Počeli smo da pričamo i šetamo zajedno i nedugo nakon toga i da uzimamo odmore u isto vrijeme. Zaljubili smo se i sada smo u braku od decembra 2014. godine - prisjeća se Ford. Trenutno je u penziji i sa svojom suprugom živi u Sarajevu. Kada su počeli ozbiljnije da se zabavljaju, počeli su da razmišljaju šta će dalje i gdje će živjeti.

- Razmišljali smo o mogućim opcijama i onda je ona rekla da dođem sa njom u Sarajevo, a ja sam oduvijek želio da dođem tu i to je bilo to. Ovdje mi je prelijepe, a trenutno mi je prioritet da naučim jezik - vrlo je teško za mene da naučim bosanski jezik. Učim gramatiku na kursovima posljednja četiri mjeseca, ali onda izađem na ulicu i svi pričaju drugačije, to me često zbuni, ali zanimljivo je - priča on s osmijehom.

Dodaje kako mu je teže jer je okružen ljudima koji znaju i pričaju engleski, pa onda

OSVRĆEMO SE MI, VJERUJ, NIJE MI LAKO

Jedno je ljubav, a drugo su obaveze

Te noći, kad je Hajrudin preselio, sanjao sam da oštrim noževe. Što je značilo da ću se, kad ustanem, sa nekim posvađati! Kad sam ustao, odlučio sam oštriti noževe. Istovremeno, supruga je ležala na otomanu. Čitala. I slušala kako pjevušim: "Hop mala bosonoga, kako živiš bez onoga. Sladak šećer, hladna voda, hajde mala dok je zgoda!" "Zaveži!", naredila je

PIŠE: Asaf Bečirević

AKCIJA: Preselio nam komšija Hajrudin. Iz čista mira. Samra, supruga njegova, veli da je sinoć zaspo. A ujutro, kad ga je zvala na kafu, ni habera od Hajrudina. Pipala mu puls, nema ga. Ogledalo stavila pred usta. Ne diše Hajrudin. Nazvala hitnu. Hitna došla i rekla:

"Da ste živi i zdravi, umro je!"

Onda je Samra obavijestila komšiluk i počela plakati. I komšiluk je malkice plakao. Potom napravio kafe i ručak, pa pravo kod Samre, na žalost. Pita o mo-že li se kako pomoć? Ima li se materijalnih sredstava za dženazu. Jer, znali smo, svako iz svog iskustva, da smrt nije ništa jeftinija od života.

"Ne znam šta bih vam rekla? Znat ću kad vidim je li Hajrudin imao kakav štek!", rekla je Samra i malo žešće zaplakala.

Tu sam ja nju zagrlio i rekao kako se život i smrt vazda prepliću.

"Pa, jeste!", rekla je Samra. "Nema se para za život, a nema ni za dženazu!"

"Čudi me da se pogrebne usluge ne nude na akciju i po povoljnijim cijenama", rekao sam ja.

TESLA: Te noći, kad je Hajrudin preselio, sanjao sam da oštrim noževe. Što je značilo da ću se, kad ustanem, sa nekim posvađati! Kad sam ustao, odlučio sam oštriti noževe. Istovremeno, supruga je ležala na otomanu. Čitala. I slušala kako pjevušim: "Hop mala bosonoga, kako živiš bez onoga. Sladak šećer, hladna voda, hajde mala dok je zgoda!"

"Zaveži!", naredila je.

Šta ću, zavežem i oštrim. Nije prošlo puno, kada je ona pitala a znam li šta je Tesla u jednom intervjuu iz 1926. izjavio?

Slegao sam ramenima, a ona je rekla da izjavio je kako će muškarci postati inferiorni ženama.

"Borba za ravnopravnost spolova završit će novim poretkom u kojem će žena biti superiorna. Tu jednakost, a kasnije i superiornost, neće postići kroz plitku fizičku imitaciju već kroz buđenje intelekta žena", citirala je supruga Tesla.

"Vala, u bobu je pogodio!", začudim se.

"Pogodio ne pogodio, na te-

be je red da danas pereš suđe!", rekla je ona.

Htio sam reći da pobrkala je malo redoslijed, da njena je reda. Al' sam se sjetio da sanjao sam nož, pa sam prešutio. Jer nije mi bilo do svađe, a i zadržalo me je i ovo što je Tesla rekao.

KNJIGA: U neko je doba stigao esemes na mobilni. Drug javlja da večeras će, zajedno s ostalim pjesnicima, recitovati tu i tu, pa da skoknemo na recitaciju. Pročitam poruku supruzi a ona će:

"Jaštaću! Nemam pametnija posla!"

"A šta to imaš u planu za večeras?", zanimalo me je.

"Čitat knjigu, eto šta!", odgovorila je i rekla

ime autora knjige.

"O, pa to je hit našeg ponajboljeg pisca!", pohvalio sam je ja.

"Hit ne hit, ali najbolje knjige naših najpoznatijih pisaca štampaju se u 500 primjeraka i to se razgrabi za nekoliko godina", zaključila je ona.

Helem, odlučio sam noć provesti uz domaće televizijske kanale. Prvo je bila neka indijska serija, pa turska... Zgražavao sam se i mijenjao kanale. Supruga je podigla pogled sa knjige i rekla da televizija ima dvije mogućnosti.

"Prva, da formira ukus gledaoca, druga, da povlađuje ukusu!", objasnila je. "Vazda izabere ono što je lakše i njoj i publici!", zaključim.

KUPANJE: I prekobacim na vijesti. Grčka je bila u prvom planu. Na referendumu su rekli ne kresanju plata, penzija i štednji uopšte, što su im naložili povjerenici iz Evropske unije. Plus je njihov ministar podnio ostavku jer zajeban je i ne žele ga evropske kolege za pregovaračkim stolom.

"Grci i ne znaju da im plate i penzije smanjuju za njihovo dobro, jer uskoro će im biti bolje!", zaključila je supruga. Ja sam rekao da nema šanse kako smanjivanje plata i penzija je dobro za zaposlene i penzionere, da to čak ni naše vlasti ne rade! Ona je rekla da je pitanje vremena kad će posegnuti za tom metodom.

"Ali se nadam da neće zanemariti socijalne slučajeve. I da će u budućnosti biti više novca za njih!", ponadao sam se.

Supruga je prišla, poljubila me je i rekla da mogao bih se okupati.

"Znaš da se ne volim kupati!", podsjetio sam je.

"Jedno je ljubav, a drugo su obaveze!", zaključila je ona. ●

Klix.ba

www.klix.ba/apps

Lioton 1000[®]

heparin natrij

Gel

- Umorne, bolne i otečene noge?
- Otežana venska cirkulacija?

**Za zdravlje i ljepotu
Vaših nogu**

**Sadrži najvišu
koncentraciju lijeka!***

**u odnosu na sve ostale heparinske preparate iste namjene*

**BERLIN-CHEMIE
MENARINI**

BERLIN-CHEMIE AG Predstavništvo za Bosnu i Hercegovinu / Hasana Brkića 2/II, 71000 Sarajevo - BiH / Tel: +387 33 715 195 / Fax: +387 33 715 187
e-mail: berlinag@bih.net.ba, bosnia@berlin-chemie.com / www.berlin-chemie.ba

Prije upotrebe pažljivo pročitati uputstvo o lijeku. Za obavijesti o indikacijama, mjerama opreza i neželjenim efektima posavjetujte se sa ljekarom ili farmaceutom.